

VISION

utveckling

lärande

glädje

VÄGVAL

för den öppna ungdomsverksamheten

KEKS

kvalitet och kompetens i samverkan

VISION och VÄGVAL

*för utveckling, lärande och glädje
i den öppna ungdomsverksamheten*

Innehåll

2

FÖRORD	3
ÖPPEN UNGDOMSVERKSAMHET?	4
VISION	5
HUR SER DET UT IDAG och varför behövs visionen?	7
VÅR IDÉ och våra mål	8
VAD VI VET och vad vi tror oss veta.....	9
POLITISK HEMVIST och samverkan	12
VÄGVAL och prioriteringar	16
KEKS – hur arbetar vi för att nå visionen?.....	27
SLUTORD.....	34
BILAGOR	35
Medlemmar och Organisation	35
KEKS idéplattform.....	36
Mål för den öppna ungdomsverksamheten i Lärjedalen.....	38
KEKS kvalitetssäkringssystem.....	42
Certifiering	43
Några lokala exempel	44
Sagt om KEKS som organisation	45
Källor.....	46

Vision och Vägval för utveckling, lärande och glädje i den öppna ungdomsverksamheten är utgiven av KEKS. Alla rättigheter är förbehållna utgivaren, varför kopiering, helt eller delvis, endast kan ske med dennes medgivande. Citera gärna, men ange då källan.

Rapporten kan beställas från KEKS, e-post: info@keks.nu, web: www.keks.nu

Formgivning: Williams information ab, Tryck: Prinfo Linderoths, maj 2011.

En vision skall väcka längtan...

...den skall ge Dig en doft, en smak, en bild av en möjlig framtid. Du skall känna igen dig, men ändå inte... Visionen skall vara som en vacker dröm – men en dröm Du kan, vill och vågar tro på.

Vi hoppas att vår vision väcker allt detta hos Dig. Oavsett om Du är ungdom eller förälder, oavsett om Du arbetar med ungdomar eller kanske sitter som politiker i någon nämnd vill vi att Du skall känna att det här, det skulle jag vilja vara med och förverkliga.

Men för att det skall vara möjligt får visionen inte hänga i luften likt en såpbubbla som brister så fort det börjar blåsa eller du vänder ryggen till. Istället måste den förankras i verkligheten, likt en färggrann ballong till den korg som den en dag skall lyfta. Därför innehåller denna skrift inte bara visionen utan också våra tankar kring den verklighet där den fötts och vad som krävs för att få den att lyfta.

Så välkommen ombord på en resa som börjar i tanken men som förhoppningsvis också sätter spår i verkligheten. Vi är fullt medvetna om att dessa spår kommer att se olika ut i olika kommuner. En vision som denna och de vägval vi förespråkar kommer aldrig att kunna vara bindande och hur den tolkas och tillämpas kommer att variera. Vi har velat ge vår bild av en möjlig framtid och vägen dit. Vår förhoppning är att denna bild stimulerar till konstruktiv diskussion och en gemensam strävan att utveckla vår verksamhet. För att underlätta denna diskussion har vi tagit fram ett separat häfte med frågor som vi hoppas skall göra det lättare att leva sig in i visionen och se vad den skulle kunna innebära för just Din verksamhet. Detta häfte hittar du i mitten av denna skrift.

För KEKS styrgrupp
Jonas Agdur, ordförande

Öppen ungdomsverksamhet?

Innan vi går vidare och för att vår vision skall vara begriplig och möjlig att förverkliga krävs att vi gör några avgränsningar och därigenom definierar vad vi menar med öppen ungdomsverksamhet.

Med "Öppen ungdomsverksamheten" avses offentligt finansierad kultur- och fritidsverksamhet¹ som riktar sig till ungdomar på deras fria tid².

Den öppna ungdomsverksamheten kännetecknas/definieras av att den är:

► **Frivillig;** brukarna deltar för att de själva vill, inte inom ramen för någon social eller utbildningsmässig åtgärd.

► **Öppen;** det krävs inga speciella förutsättningar eller färdigheter för att kunna delta. Brukarna väljer själva vilken relation de skall ha till verksamheten; om de vill komma regelbundet eller sporadiskt, om de vill ingå i någon grupp eller inte.

► **Processtyrd;** verksamhetens mål och metod är överordnat dess sakinhåll. Det centrala är inte vad man gör utan hur man organiserar verksamheten och de sociala behov detta tillfredsställer.

► **Trygg;** social utveckling förutsätter en grundläggande trygghet. Inga typer av våld, rasism, sexism, homofobi eller andra uttryck för bristande respekt för individens integritet och grundläggande mänskliga rättigheter accepteras. Detta oavsett om förtrycket accepteras av den utsatte eller ej. Trygghet kräver också en miljö helt fri från våld, alkohol och droger.

Detta skiljer den öppna ungdomsverksamheten från såväl skola och föreningsliv som från behandlingsarbete. I skolan finns kärnämnen och även om läroprocessen även här är viktig, så är det ämneskunskapen som står i fokus. Till föreningslivet söker man sig utifrån ett specifikt intresse och med syftet att mer eller mindre ambitiöst förkovra sig i detta. Behandlingsarbete sker på individuella grunder och inte sällan under tvång. Den öppna ungdomsverksamheten, å sin sida, arbetar med grupper och stöttar individen att hitta konstruktiva roller i dessa. Den konkreta verksamheten, "ämnet", styrs av gruppens intresse och engagemang och det är i stället det icke formella lärandet (i form av förmåga till samarbete, ansvarstagande, kommunikation etc.) som processen genererar som står i centrum och motiverar olika metoder och insatser³.

Med ungdom menar vi primärt den som är 13 till 19 år.

Den öppna ungdomsverksamheten bedrivs på en rad olika arenor; fritidsgårdar, ungdomens hus, ungdomsgårdar, olika projekt etc. Då fritidsgårdar är den vanligaste formen och för att inte bli allt för språkligt otympliga kommer vi i fortsättningen att använda "fritidsgård" som beteckning för samtliga dessa arenor.

Likaså finns det en mängd olika titlar på dem som arbetar med ungdomar på deras fria tid; fritidsassistent, ungdomskonsulent, ungdomscoach m fl. Av samma skäl som ovan kommer vi för dessa att använda beteckningen "fritidsledare" eftersom den fortfarande är i särklass vanligast.

¹Begreppet "kultur- och fritidsverksamheter" ses här i dess breda bemärkelse och kan inbegripa allt från samhällsengagemang över teatergrupper till biljardspel.

²Detta gäller oavsett driftsform och huvudman och står inte i motsatsställning till eventuella avgifter och olika former av medfinansiering.

³Se även bilaga, KEKS idéplattform

Vision

Är det du? Eller någon du känner?

Lasse, 13, tränar fotboll fyra dar i veckan och tror att fritidsgården är för stökig.

Esra, 14, får bara komma till gården när det är tjejgrupp.

Lisa, 15, känner sig utanför och har börjat skära sig.

Mohammed, 17, har svårt att hänga med i skolan och hänger på torget.

Emma, 19, är arbetslös och har inget att göra.

Pelle reparar med sitt band, Moa dansar, Ahmed designar websidor, Emilie tecknar manga, Robin går på gymmet...

Du är ungdom, typ... Du mår mer eller mindre bra, har mer eller mindre självförtroende, har stora eller små problem, känner hur du längtar eller vågar inte drömma, behöver mer eller mindre stöd...

... men du vill känna doften av nya möjligheter, vill känna att det finns en plats dit just du är välkomna med din historia, ditt nu och dina drömmar. En plats där du kan vara dig själv tillsammans med andra, en levande gemenskap.

Den öppna ungdomsverksamheten möter du när områdets ungdomskonsulent söker upp dig i skolan, i klubblokalen, på torget. Du upptäcker den i köpcentrat när en grupp ungdomar har cirkusföreställning för att samla in pengar till en resa och i idrottshallen när äldre ungdomar ordnar öppen fotbollskväll för sina yngre kamrater. Du träffar, så klart, på den när du surfar på nätet. Och, naturligtvis, när du kommer till områdets kultur och fritidscenter för ungdom.

Och äntligen känner du just den där speciella atmosfären...

Det känns redan i dörren. Lokalerna är fräscha och ljusa samtidigt som de är fyllda med foton, tavlor och annat som ger dem en personlig prägel. I centrum, som ett nav, finns caféet med både öppna ytor, mysiga bås för förtroliga samtal och en mindre scen. Men det finns också lokaler för flera olika intressen; här kan du dansa, repa i band, pyssla, jobba med datorer, spela innebandy...

Men framför allt är det människorna. Dom är glada för att du kommit och utstrålar vänlig nyfikenhet. Som ny besökare blir du visad runt av en äldre ungdom som fungerar som värd/värdinna och av personalen får du en informationsbroschyr som ni tittar igenom tillsammans. De frågar dig vad du är intresserad av och berättar vilka möjligheter som finns.

När du ser dig omkring märker du att de olika verksamheterna, allt från caféet till pysselhörnan och antirasismgruppen drivs av andra ungdomar och att personalen finns där som stöd och inspiratörer. Du känner lust att delta och att du och dina tankar och idéer kommer att tas tillvara.

Du förstår att det är här det börjar; det är här idén till cirkusgruppen och den öppna fotbollskvällen föddes och det är härifrån de får stöd om det skulle kärva. Det är också hit de återvänder för att berätta vad de varit med om och för att få nya uppslag och idéer. Kultur och fritidscentrat är basen och navet i en verksamhet som kan dyka upp var som helst... Det känns spännande, men samtidigt tryggt.

Du kanske inte tänker det, men här är en plats:

- ▶ som stimulerar till engagemang och motiverar till utveckling
- ▶ där verksamheten bygger på ungdomars motivation och engagemang. Där alla får en chans att bidra och som inte finns om ingen gör det
- ▶ där personalen fungerar som inspiratörer, stöd och möjliggörare, men aldrig tar över. De är mentorer, de ser dig som en resurs och tror på dig och din egen förmåga
- ▶ där det pågår processer och projekt som alla kan bidra till och där alla kan få en roll
- ▶ där olika verksamhetsformer (kurser, grupper, projekt, "drop in") kompletterar varandra och erbjuder olika möjligheter att närma sig verksamheten

6

- ▶ som skapar läroprocesser och synliggör icke formellt lärandet för såväl ungdomar som föräldrar, skola etc
- ▶ som skapar sociala sammanhang och ger stöd att komma in i dem
- ▶ som är öppen mot det omgivande samhället, som söker kontakt och samverkan för att öka dina möjligheter att växa och må bra
- ▶ där det finns öppna kanaler till andra verksamheter för den som behöver kontakter, vill "gå vidare" eller bara är nyfiken
- ▶ där olika människor med olika bakgrunder och intressen möts och upptäcker att olikheterna inte är ett hinder utan en tillgång
- ▶ som kombinerar trygghet med det oförutsägbara och spontana. Som är nyskapande, dynamisk och kreativ, som undviker gamla hjulspår och aldrig säger "det har vi provat förut" (för det har de ungdomar som driver verksamheten inte gjort...)
- ▶ som aktivt bjuder in de som står utanför
- ▶ där du kan vara både revolutionär och entreprenör
- ▶ där ingenting är omöjligt bara man vill.

Det här är en plats där du kan förverkliga dig själv och dina drömmar.

Genom det du upplever i den öppna ungdomsverksamheten stärks din självkänsla och din sociala kompetens, du känner att du vill, kan och vågar och du fungerar bättre tillsammans med andra. Du blir subjekt i ditt eget liv, kan uttrycka dig och är beredd att ta ansvar för dig själv, din framtid och vårt gemensamma samhälle.

Detta kommer också att märkas så väl hemma som i skolan. Den öppna ungdomsverksamheten sätter igång en positiv utvecklingspiral som kan föra hur långt som helst... Den öppna ungdomsverksamheten når kärnan i det som är du, den är kärnan i en fungerande kärnverksamhet.

Hur ser det ut idag och varför behövs visionen?

7

Den första ungdomsgården öppnade 1936 i Gamlestaden, Göteborg. Det uttalade syftet var att få bort arbetarklassens stökiga pojkar från gator och torg och, i bästa fall, in i en mer ordnad och meningsfull verksamhet. Sedan dess har det rullat på. Under 60- och 70-talet fick verksamheten ett uppsving och en rad fritids-/ungdomsgårdar öppnades runt om i landet. Den ursprungliga målsättningen kom under de kommande åren också att kompletteras med andra; ”slussa till föreningslivet”, ”förebygga mot alkohol och droger”, ”verka för demokrati och jämställdhet”, ”främja hälsa och personlig utveckling”, ”bygga bärande relationer”, med flera.

Om man sammanfattar kan man konstatera att dessa mål spretar åt en rad olika håll och att de är i stort sett omöjliga att följa upp. Men vad som framför allt saknas är en tydlig och sammanhållen verksamhetsidé, ett perspektiv som gör det möjligt att göra konsekventa val och prioriteringar. En idé som tar sin utgångspunkt i vad man vill åstadkomma, så att man utifrån det och de resurser som står till förfogande kan avgöra vad man skall göra.

Även om de lokala variationerna är stora så är det fortfarande denna avsaknad av ”röd tråd” och en (mång-) dubbel agenda som mer än något annat sätter sin prägel på verksamheten och hindrar den från att utvecklas till sin fulla potential.

KEKS arbete med att formulera tydliga och uppföljningsbara mål startade som ett försök att komma tillrätta med dessa problem och har med tiden rönt såväl uppmärksamhet som uppskattning runt om i landet och på nationell nivå. KEKS medlemskommuner har idag, på pappret, tydliga mål och en fungerande uppföljning.

Trots detta är skillnaderna i verksamhet och kvalitet, såväl mellan som inom KEKS medlemskommuner, fortfarande stora. Att så är fallet beror inte på bristande vilja och engagemang utan på att det fortfarande, av olika anledningar och i olika utsträckning, är annat än målen som styr.

Detta är inget konstigt. För att målen skall kunna vara styrande krävs att de är fullt ut förstådda och förankrade i alla led, samt att man faktiskt ser vad som krävs för att de skall kunna realiseras. Där är vi inte ännu och innan dess är det lätt hänt att traditioner, gamla revir och allmän förändringsrädsla blir det som styr och att kortsiktiga problem och ”lösningar” tillåts dominera över det långsiktiga och målinriktade arbetet.

Ett sätt att komma till rätta med detta är att levandegöra målen i en vision av det tillstånd där de faktiskt kan förverkligas. För målen skall ju inte bara styra det praktiska arbetet utan också organisation, resursfördelning, rekrytering, prioriteringen mellan olika uppdrag och mycket annat.

Vår vision handlar alltså inte primärt om mängden resurser utan om hur man skall prioritera inom de resurser man faktiskt har och den bygger på de kunskaper och erfarenheter vi fått av fem års samverkan inom KEKS.

KEKS ligger i den öppna ungdomsverksamhetens absoluta frontlinje, men vi ligger där därför att vi vågar vara självkritiska och vi inser att vi fortfarande har en lång väg kvar att vandra. Visionen tecknar bilden av ett idealtillstånd och allt kan inte åstadkommas överallt och på en gång, men för alla inblandades skull är det vår skyldighet att försöka.

Vår idé och våra mål

Syftet med visionen är alltså att levandegöra våra mål och teckna en bild av det tillstånd där de faktiskt kan förverkligas. För att detta skall vara möjligt måste de dock först sättas i sitt tanke- och verksamhetsmässiga sammanhang.

Vår utgångspunkt är att alla människor har samma grundläggande sociala behov och en inneboende strävan att tillfredsställa dem. Till dessa behov hör att uppleva sig som en unik, självständig och respekterad individ, att uppleva att man kan påverka sig själv och sin omgivning, att uppleva gemenskap med andra och att känna sig som en resurs i det sammanhang man befinner sig.

Det är genom att tillfredsställa dessa behov som människan utvecklas.

Hur väl och på vilket sätt man lyckas beror dels på personliga förutsättningar, dels på vilka vägar man ser och upplever som möjliga. Vi menar att det som ofta kallas ungdomsproblem är följderna av att dessa ungdomar inte upplever andra eller bättre möjligheter till gemenskap än de som finns i ”gängets” gemensamma utanförskap, inte upplever andra möjligheter att påverka än ett destruktivt beteende, inte ser någon annan väg att få respekt än via våld...

Men även ungdomar utan påtagliga personliga eller sociala problem har behov av att utvecklas och förverkliga sig själva i nya och tidigare oprövade riktningar.

Utifrån detta menar vi att den öppna ungdomsverksamheten skall vara den arena där ungdomar får stimulans och stöd att finna vägar till en konstruktiv behovstillfredsställelse. Personalen kan dock inte tillfredsställa dessa behov åt ungdomarna. Det är bara genom att motivera ungdomar så att de känner att de vill, kan och vågar ta aktivt ansvar för gemensamma aktiviteter och projekt som verksamheten kan fylla denna funktion. Genom att ungdomarna själva är de främsta resurserna i detta arbete kommer de att stimuleras att prova nya roller och utveckla nya förmågor och förhållningssätt. Den öppna ungdomsverksamheten blir därigenom en central arena för det icke formella lärande som skolan och andra institutioner har svårt att tillfredsställa.

Sammanfattningsvis kan man säga att vår övergripande idé är att främja ungdomars personliga och sociala utveckling och att kultur- och fritidsaktiviteter är de verktyg vi använder i detta, sociala, arbete.

Det är med utgångspunkt i ovanstående tankar som vi formulerat våra mål. Eftersom KEKS är ett nätverk av förvaltningar hemmahörande i olika kommuner/stadsdelar har målen processats med personal och ledning och sedan förankrats politiskt i var och en av dessa. Detta har naturligtvis medfört att det finns mindre lokala skillnader i medlemmarnas respektive måldokument. Dessa skillnader är dock i princip enbart semantiska och målen är i grunden de samma för samtliga medlemsverksamheter⁴.

Varför vi tänker så här och vad det konkret innebär kommer att bli än tydligare i kommande avsnitt...

⁴För ett exempel på ett fullständigt lokalt måldokument, se bilaga ”Mål för den öppna ungdomsverksamheten i Lärjedalen” (Numera Angeredssdf, Göteborg)

Vad vi vet och vad vi tror oss veta

För att vår vision skall vara realistisk krävs naturligtvis att den så långt som möjligt baserar sig på den forskning som kan sägas vara relevant i sammanhanget. Den öppna ungdomsverksamheten i sig har tyvärr varit föremål för relativt lite forskning, vad som däremot finns är en riklig forskning kring mål, organisation och ungdomar på ett mer generellt plan.

Om vi börjar med den tidigare påtalade bristen på tydliga och enhetliga mål så styrks detta med alla önskvärd tydlighet av två kartläggningar gjorda av SKL⁵ respektive Ungdomsstyrelsen⁶. Att detta i sin tur får ödesdigra konsekvenser för styrning, uppföljning⁷ och personalens arbetsmiljö kan man hitta gott om belägg för inom den ymnigt förekommande organisationsforskningen.

Att den brist som vår vision söker råda bot på är ett reellt problem torde det därför knappast råda något tvivel om. Frågan blir istället vilken forskning som kan ge stöd åt själva visionen i sig?

Mycket av den ungdomsforskning som finns att tillgå är relativt situations- och tidsbunden; den behandlar specifika ungdomskulturer eller ungdomars beteenden i givna situationer och har därför relativt lite att ge. Den enda i detta sammanhang relevanta forskningen har utförts av ett forskarlag vid Örebro universitet⁸ som försökt kartlägga sambandet mellan ungdomars vistelse på fritidsgård och deras agerande i form av kriminalitet och normbrytande beteende.

Det man sammanfattningsvis kommit fram till är att fritidsgårdar som saknar en tydlig struktur och ett medvetet metodiskt arbete inte fungerar preventivt utan istället snarast leder till ökat normbrytande och mer kriminella aktiviteter. Att driva fritidsgårdar i form av värmestugor med utbildad personal är alltså inte ett sätt att bidra till ett förebyggande eller brottspreventivt arbete utan motverkar istället sina syften.

Denna forskning har ibland använts som argument mot fritidsgårdar, men det den egentligen säger är att dessa kan bidra till en positiv utveckling och till att motverka normbrytande beteenden, men att detta kräver en tydligt strukturerad verksamhet och en medveten och metodiskt arbetande personal. Och, skulle vi kunna tillägga, tydliga mål som gör att personalen vet vad strukturen och metoderna skall syfta till.

Vill man få underlag för att formulera detta syfte är de rön man finner inom folkhälso- och resilienceforskningen⁹ de i särklass mest intressanta. Här kan man hitta tydliga indikatorer på vad som får barn och ungdomar att utvecklas i en positiv riktning och vilka faktorer som får dem att kunna hantera eventuella problem och motgångar.

Om man sammanfattar denna forskning kan man säga att det vi idag vet är:

- ▶ Att generella åtgärder är mer effektiva än riktade dito.
- ▶ Att avskräckande åtgärder i form av till exempel traditionell droginformation snarast är kontraproduktiva.

⁵Verksamhet utan avsikt, Gunnarsson m fl, Svenska kommunförbundet 2002, ISBN 91-7289-134-3

⁶Professionella ungdomsledare – kompetensbehov och utbildningssituation
Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:4

⁷Revision av 10 fritidsgårdar, Stockholms stads revisionskontor, Revisionsrapport, DNR 420/7-94

⁸Mahoney, J. L. m fl 2004 Unstructured youth recreation centre participation and antisocial behaviour development. International Journal of Behavioral Development, 28(6), 553-560

⁹Resiliencenforskning är forskning kring vad som stärker individens motståndskraft mot negativa påverkan i form av till exempel dysfunktionella familjer, mobbing etc. Man frågar sig vad som får "maskrosbarn" att klara sig i en miljö som får andra barn att utveckla destruktiva beteenden i form av till exempel kriminalitet och drogmissbruk.

- ▶ Att individens upplevelse av att tillvaron är begriplig, hanterbar och meningsfull¹⁰ är en central förutsättning för en positiv personlig utveckling och att denna upplevelse bara kan uppstå om individen görs delaktig i de sammanhang där hon vistas.

Delaktighet, när individen förvandlas från objekt till att bli subjekt och resurs i sin egen utveckling är alltså själva grunden för att skapa trygga och harmoniska människor med tro på sig själva och sin egen förmåga.

För att kunna överföra dessa kunskaper till fritidsgårdens verksamhet initierade KEKS¹¹ 2009 ett forskningsprojekt kring vad som gynnar respektive missgynnar ungdomars delaktighet i öppen ungdomsverksamhet. Projektet resulterade i rapporten ”Inordnande eller utvidgande – om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar”¹².

Det vi kom fram till i denna rapport stärkte oss ytterligare i vår uppfattning att delaktighet¹³ utgör själva fundamentet för en god öppen ungdomsverksamhet. Indirekt bekräftade rapporten också sambandet mellan delaktighet och en även i övrigt bra öppen ungdomsverksamhet.

Samtidigt visade rapporten också på hur svårt det är att utveckla mer traditionella fritidsgårdar till verksamheter präglade av reell delaktighet och hur lätt det är att traditioner och strukturella faktorer lägger hinder i vägen. Den visade också på brister i vår nuvarande uppföljning och på behovet av fortsatt och delvis förändrad metod- och kompetensutveckling. (Mer om detta och de åtgärder vi planerar att vidta i kommande avsnitt.)

Utifrån de slutsatser vi kan dra av ovanstående och de erfarenheter vi i övrigt gjort inom KEKS tror vi oss också kunna konstatera:

- ▶ Att den öppna ungdomsverksamheten inte kan ha en dubbel agenda. Man måste arbeta *med* och *för* ungdomar, och det går då inte att *samtidigt* arbeta *mot* dem. Detta arbetssätt, att arbeta med och för, brukar kallas främjande¹⁴, men får, om det utförs väl, en förebyggande¹⁵ effekt. Att ha förebyggandet som utgångstanke och perspektiv i en verksamhet som bygger på frivillighet fungerar helt enkelt inte¹⁶. Bara genom att *inte* ha en dubbel agenda kan man uppnå den dubbla agendans mål.
- ▶ Att ett medvetet och strukturerat arbete kräver utbildad personal. Att vara gammal gårdsbesökare

¹⁰Antonovsky, Anton. (1991). Hälsans mysterium. Stockholm: Natur och Kultur.

¹¹Projektet genomfördes i samverkan med FoU i Väst/GR och forskaren Torbjörn Forkby.

¹²Rapporten har rönt ett stort intresse inom sektorn och kommer bland annat att användas som utbildningsmaterial på flera folkhögskolor och universitet. Den kan beställas mot porto och administrationsavgift på www.keks.nu.

¹³Med delaktighet menar vi ”en individs frivilliga och aktiva bidrag till en kollektiv process som han eller hon upplever som angelägen och meningsfull för sig själv och andra”. (Definitionen är tagen ur forskningsrapporten.)

¹⁴Med främjande avses åtgärder som syftar till att stärka individen, dennes självkänsla, självkänedom och förmåga att i samspel med andra forma sitt eget liv utifrån egna förutsättningar och idéer.

¹⁵Här tolkat som att bygga upp hinder och avskräcka.

¹⁶Naturligtvis kan man formulera mål i termer av förebyggande, man kan till exempel vilja ”förebygga att ungdomar tvingas gifta sig mot sin vilja” eller ”förebygga att ungdomar rekryteras till kriminella gäng”. Dessa mål kan dock lika gärna formuleras i främjandetermer; ”att stärka ungdomars möjligheter att välja livspartner utifrån egna preferenser” eller ”att främja alternativa utvecklingsvägar för ungdomar i riskzon”. Vi väljer det senare alternativet utifrån den enkla utgångspunkten att det perspektiv vi anlägger styr de lösningar och metoder vi ser framför oss och vill vi nå framgång i en frivillig verksamhet är det ”byggandet” inte ”hindrandet och varnandet” som måste vara i fokus. Mål formulerade i förebyggandetermer är dessutom ofta väldigt svåra att följa upp; att mäta ”inten” är svårare än att mäta ”förekomster”. I behandlingsarbete och mer individinriktade åtgärder kan dessa olika typer av mål samsas på ett annat sätt, även här bör dock finnas ett tydligt främjandetänk.

eller ”trygg vuxen” räcker inte för att kunna utföra ett professionellt arbete utan leder istället till den typ av kontraproduktiv värmestuga som nämnts ovan.

- ▶ Att den kompetens som först och främst krävs är kunskap om ungdomar och förmågan att på olika sätt motivera och stötta dessa. Kompetens inom olika sakområden, som till exempel musik eller idrott, kommer först i andra hand.
- ▶ Att en blandad personalgrupp med olika utbildning/kompetens och bakgrund är en förutsättning för den helhetssyn och dynamik som krävs om verksamheten skall kunna möta olika ungdomars behov och intressen.
- ▶ Att verksamheter som riktar sig till ett allt för snävt åldersspann, läs högstadiet, har svårare att skapa den struktur och den kontinuitet som krävs för en fungerande verksamhet¹⁷.
- ▶ Att man måste kunna erbjuda olika verksamhetsformer (grupper, kurser, arrangemang, ”drop in”) om verksamheten skall vara tillgänglig för och faktiskt attrahera breda ungdomslager.
- ▶ Att allt för små enheter, mindre än fem anställda¹⁸, dels har svårt att erbjuda en tillräcklig bredd i utbudet, dels har svårt att skapa den interna dialog som krävs om verksamheten skall förbli dynamisk och attraktiv.

11

Hur man löser de problem och tar till vara de möjligheter som dessa erfarenheter ställer handlar i hög utsträckning om hur man väljer att arbeta med det som är verksamhetens själva fundament – ungdomars delaktighet. Mer om detta senare.

I kommande avsnitt redogör vi för de praktiska ställningstaganden och prioriteringar som vi menar är nödvändiga om ovanstående kunskaper och erfarenheter skall kunna bidra till förverkligandet av vår vision. Först dock något om den öppna ungdomsverksamhetens koppling till olika politikområden – var hör den egentligen hemma?

¹⁷Detta innebär inte att det automatiskt blir bättre om man har ett bredare åldersspann och riktar sig även till ungdomar i till exempel gymnasieåldern. Mer om detta och hur vår förväntansnivå måste anpassas efter brukarnas ålder längre fram.

¹⁸Detta innebär inte att enskilda arbetsställen eller projekt inte kan ha färre anställda, utan att det arbetslag som man ingår i inte bör vara färre än fem personer.

Politisk hemvist och samverkan

Innan vi går vidare är det, med utgångspunkt från vad som hittills sagts, också viktigt att peka på vilka politikområden som den öppna ungdomsverksamheten anknyter till. Att fritidspolitikerna är ett av dessa områden torde vara självklart. Samtidigt är det nödvändigt att påpeka att denna politik på lokalplanet ofta haft fokus på idrott och föreningsliv och att fritidsgården/den öppna ungdomsverksamheten ofta hamnat på undantag när resurser, och då inte minst investeringar, skall beslutas. Den huvudsakliga orsaken till detta är sannolikt att man främst betraktat verksamheten ur ett ”håll buset borta från gatorna”-perspektiv och inte som ett medvetet socialt arbete, men det kan säkert till viss del också bero på att våra lokalpolitiker oftare har sin bakgrund i föreningslivet än på fritidsgården.

Ungdomars eget skapande i form av musik, dans och teater har en lång tradition inom den öppna ungdomsverksamheten och har dessutom på senare tid kommit att inta en allt centralare roll. Kulturpolitiken är därför nästa område som har den öppna ungdomsverksamheten som naturlig arena för de insatser som krävs för att nå uppsatta mål. Även i detta fall är det dock så att (den lokala) politiken ofta glömmer bort den öppna ungdomsverksamheten när kulturpolitiska insatser skall beslutas. Istället är det oftast barnkulturen, skolan och den mer ”konsumtionsinriktade” vuxenkulturen som kommer i åtnjutande av de resurser som satsas.

Som framgått av den forskning som vi lagt till grund för våra mål är folkhälsoperspektivet centralt för den öppna ungdomsverksamheten. Genom att främja ungdomars personliga och sociala utveckling bidrar verksamheten till att de folkhälsopolitiska målen uppnås för en av samhällets, i detta avseende, mest utsatta grupper. För det är i detta sammanhang viktigt att påpeka att samtidigt som den generella folkhälsan blir allt bättre så går de siffror som avser ungdomar, och då speciellt flickor, i rakt motsatt riktning. Stress, känslan av otillräcklighet och psykosomatiska sjukdomar bland ungdomar hör idag till vardagen och tyvärr är skolan, som borde motverka dessa tendenser, i stället ofta en bidragande orsak till problemet. Folkhälsoarbetet är till sin natur tvärsektorielt och saknar, kanske just därför, ofta en egen politisk nämnd. Inte desto mindre är det en av våra, för framtiden, viktigaste politiska frågor. Den öppna ungdomsverksamheten når bevisligen¹⁹ ofta de ungdomar som är mest utsatta och är därför en central arena när de folkhälsopolitiska målen skall realiseras.

KEKS ser som sagt kultur- och fritidsaktiviteter för unga som verktyg i ett socialt arbete och därmed som en del av socialpolitiken. Ett allt mer hårdnande samhällsklimat gör samtidigt att socialtjänsten inte har kapacitet (och ibland inte heller ambition) att hantera annat än de mest akuta individuella problemen. Detta får till konsekvens att man ofta bara åtgärdar isolerade symptom samtidigt som de grundläggande orsakerna, såväl personliga som strukturella, kvarstår opåverkade. Ett långsiktigt framgångsrikt socialt arbete förutsätter dock ett helhetsperspektiv och att problemen se och hanteras i sitt sammanhang. Den öppna ungdomsverksamheten når som sagt många utsatta ungdomar och borde därför ses och hanteras även som ett viktigt socialpolitiskt verktyg, inte under men i samverkan med, den mer traditionella socialtjänsten.

Ett annat perspektiv som ofta kopplas till den öppna ungdomsverksamheten är det brottsförebyggande. I många, men långt ifrån alla, kommuner finns verksamheten representerad i olika typer av lokala brottsförebyggande råd, BRÅ. Eftersom det brottsförebyggande arbetet ofta har en kraftig preventiv slagsida kan främjandeperspektivet här fylla en viktig funktion för att skapa förutsättningar för helhetssyn och en bredare typ av samverkan för ökat lokal trygghet. Trygghetsvandringar där även

¹⁹Se till exempel ”Fritidsgården – dess besökare och framtid”, Blomdahl och Claeson 1989

ungdomar finns representerade är ett bland många exempel på en sådan aktivitet. Med tanke på hur många ungdomar som idag både ser och blir utsatta för brott är ungdomars kunskaper och erfarenheter också något som måste tas tillvara om det brottsförebyggande arbetet skall bli effektivt.

Den öppna ungdomsverksamhetens fokus på icke formellt lärande gör naturligtvis att man också har en tydlig koppling till utbildningspolitiken. Inte bara på så sätt att det icke formella lärandet utgör ett nödvändigt komplement till det formella, vilket naturligtvis är fallet, utan också för att det icke formella lärandet och den självkänsla detta i sin tur ger för många ungdomar är en förutsättning för att man skall kunna tillgodogöra sig den mer instrumentella skolundervisningen. Genom att i projektform ordna arrangemang, läger och andra typer av aktiviteter utvecklas ungdomars förmåga att uttrycka sig, samarbeta och ta ansvar. Det är när skolan och den öppna ungdomsverksamheten i samverkan stöttar ungdomar i deras samlade lärande som ungdomar får bäst förutsättningar för såväl framtida studier som inträdet i arbetslivet.

Den öppna ungdomsverksamheten bör också kunna spela en mer direkt roll i arbetsmarknadspolitiken. KEKS gör idag detta genom sitt arbete med att stötta arbetslösa ungdomar att göra europeisk volontärtjänst, EVS, och på så sätt skaffa sig både arbetslivserfarenhet, ökad social kompetens och internationella erfarenheter. Vi är övertygade om att detta arbete skulle kunna utvecklas ytterligare, framför allt genom en närmare och mer aktiv samverkan med arbetsförmedlingen och socialtjänstens arbetsmarknadshandläggare.

Kopplat till ovanstående, men också till integrationspolitiken, är den öppna ungdomsverksamhetens betydelse för europapolitiken. Genom EU's program Youth in Action har vår sektor blivit en viktig aktör i arbetet med att stärka den europeiska identiteten och ungdomars mobilitet. KEKS har idag ett omfattande internationellt arbete som inkluderar bland annat ungdomsutbyten och europeisk volontärtjänst, men också olika kurser och seminarier. På detta sätt bidrar vi aktivt till ökad interkulturell förståelse och respekt för andra människors liv och livsvillkor. Detta arbete ligger helt i linje med europapolitiken och vi har också fått ett omfattande stöd från bland annat Ungdomsstyrelsen för denna verksamhet²⁰.

Den öppna ungdomsverksamheten kopplar alltså till flera olika politikområden och är därför i sann bemärkelse tvärspektoriell. Vikten av ett tvärspektoriellt perspektiv framhålls också tydligt i den nationella ungdomspolitikens och dess mål, att ”ge ungdomar tillgång till verkligt inflytande och välfärd”, griper också in i och omfattar alla samhällssektorer.

Det är dock viktigt att påpeka att det är på det lokala planet, i kommunerna, som merparten av resurserna avsätts och politiken realiseras. Detta gör det naturligtvis extra viktigt att man även här ”tänker tvärspektoriellt”, att man ser och synliggör att det är summan av ovanstående politikområden som utgör (den kommunala) ungdomspolitikens och utifrån detta stöder de verksamheter som på ett naturligt sätt ”verkar över stuprörsgrensarna”. En väl fungerande öppen ungdomsverksamhet är av natur och nödvändighet i sig tvärspektoriell. Denna avsaknad av naturlig ”stuprörstillhörighet” har ofta lett till att verksamheten ”fallit mellan stolarna” när resurser skall fördelas, men med en tydligare framtoning (och vision ;-)) borde detta i framtiden istället kunna bli en styrka.

Frågan om vilken politisk nämnd och förvaltning som utifrån ovanstående har bäst förutsättningar att fungera som huvudman för verksamheten kan naturligtvis vara känslig och vi kan bara inom KEKS

²⁰Andra bidragsgivare är Olof Palmes minnesfond och Folke Bernadottes minnesfond. Tack!

se flera olika lösningar. Verksamhetens tvärssektoriella karaktär gör dock att vi förs säga att det i detta sammanhang viktiga är att den inte sorterar under någon annan enskild verksamhet, som skolan eller socialtjänstens myndighetsutövning, utan att den får utgöra en egen och med övriga verksamheter jämställd sektor. Eftersom verksamheten i grunden, till sin natur, är ett socialt arbete som utgår från ett folkhälsoperspektiv och har det icke formella lärandet i fokus så bör även den traditionella kopplingen till kultur- och/eller fritidssektorn hanteras på ett mer medvetet sätt än vad som ofta är fallet. Att verksamheten använder kultur- och fritidsaktiviteter som verktyg för att uppnå sina mål innebär inte att dessa får bli självändamål och att verksamheten därför automatiskt skall "buntas ihop" med föreningsstöd, idrottsverksamhet och till exempel kulturskolan.

Det är i detta sammanhang också viktigt att uppmärksamma att många fritidsgårdar idag drivs av andra aktörer än kommunen och att konkurrensutsättning av verksamheten är ett ganska vanligt återkommande förslag från politiskt håll. På ett teoretiskt eller principiellt plan innebär detta naturligtvis inga problem. Eftersom verksamheten finansieras med offentliga medel kan man vid upphandlingen styra såväl inriktning som målgrupp och metoder. I praktiken innebär dock överlåtandet av verksamheten på en mer "nischad" aktör ofta att verksamheten mer eller mindre medvetet sluter sig mot andra konkurrerande aktörer inom samma sektor och därigenom tappar den nödvändiga funktionen som nav och mötesplats för olika intressen och behov. Det kan, för att ta exempel, i realiteten vara svårt för en fritidsgård som drivs av en idrottsförening att attrahera ungdomar som inte gillar sport men som skulle finna sig väl tillrätta och utvecklas om de fick stöd att arrangera en kulturfestival. Men även andra typer av aktörer kan naturligtvis ha svårt att attrahera och vara trovärdiga för ungdomar som inte redan befinner sig inom samma intressesfär. Vi tror därför att en kommunal "rygg-rad", öppen mot alla olika typer av intressen och åsikter, är det som har bäst förutsättningar att fungera som nav och tillfredsställa behoven hos breda ungdomsgrupper.

Naturligtvis är det inte bara "i sig" som den öppna ungdomsverksamheten skall vara tvärssektoriell. Lika viktigt är att man avsätter tid och resurser för att samverka med såväl skola, socialtjänst och polis som med föreningslivet och den övriga civila/ideella sektorn. Denna samverkan måste dock ske kontinuerligt och utifrån ett helhetsperspektiv där såväl främjande som förebyggande, såväl generella som riktade åtgärder tas på allvar och diskuteras. På allt för många håll sker samverkan idag endast när det uppstår problem och då dessutom från ett relativt snävt individperspektiv. Inte sällan handlar samverkan också primärt om att försöka "skyffla över problemet" på någon annan aktör för att på så sätt få lugn och ro i den egna verksamheten. Slutresultatet blir ofta den typ av kortsiktiga "brandkårsutryckningar" som visserligen kan förefalla både nödvändiga och kraftfulla, men som framför allt är ett tecken på att man inte samverkat tillräckligt brett i ett tidigare skede. För den öppna ungdomsverksamheten, som arbetar nära många av de ungdomar som blir "föremål för åtgärder" och ser hur både dessa och andra ungdomar påverkas är denna brist på helhetssyn och funktionell samverkan ofta skrämmande tydlig. Tyvärr leder detta i sin tur till att en del fritidsgårdar ger upp och avskärmar sig från andra aktörer som man upplever saknar helhetssyn och endast vill tala om samverkan när den egna verksamheten upplevs som störd eller hotad och inte utifrån "barnens bästa". Den öppna ungdomsverksamheten har dock en skyldighet att ständigt hävda kravet på helhetssyn och att utifrån detta försöka initiera en konstruktiv och framtidsytande tvärssektoriell samverkan.

(Trots att många talar om samverkan kan en viktig orsak till ovanstående brister ändå vara avsaknaden av konkret efterfrågan. Lika viktigt som att man från politiskt håll efterfrågar verksamhetsplaner och -berättelser från de enskilda förvaltningarna, lika viktigt borde det vara att efterfråga

motsvarande dokument avseende samverkan. En sådan efterfrågan skulle på sikt stärka såväl verksamheternas helhetssyn som insikten om behovet av en väl fungerande tvärsektoriell arena.)

Lika viktig som den förvaltningsövergripande samverkan är kontakterna och samverkan med den civila/ideella sektorn. Om verksamheten skall kunna inspirera till och fungera som plattform och nav för många olika typer av aktiviteter krävs att man har goda kontakter med övriga aktörer vars verksamheter riktar sig till ungdomar, allt från den lokala fotbollsklubben till schacksällskapet. Möjligheten till det traditionella ”slussandet till föreningslivet” är bara en aspekt av detta. Lika viktigt är möjligheterna till utbyte av kompetens och erfarenheter, öppningar för praktisk samverkan och en gemensam kännedom om den aktuella ungdomssituationen i området.

Vägval och prioriteringar

Vad blir då de praktiska konsekvenserna om vi utifrån ovanstående kunskaper och erfarenheter skall göra de ställningstaganden och prioriteringar som leder fram till våra mål och förverkligar vår vision? Inom den öppna ungdomsverksamheten finns ett antal klassiska dilemman som, om uttrycket tillåts, har ältats allt sedan den första ungdomsgården öppnade 1936 och fram till idag och trots detta aldrig fått någon egentlig lösning eller något hållbart svar.

Att de varit dilemman som aldrig fått någon ”lösning” eller där man aldrig valt att ”sätta ner foten” hänger i hög utsträckning samman med den tidigare nämnda mångfalden av mål och agendor. Olika svar på samma fråga eller samma svar på olika frågor har alltid kunnat motiveras och rättfärdigas utifrån vilket mål eller vilken agenda man för tillfället valt att koppla dem till. Detta skulle kunna tolkas som mångfaldens välsignelse, men har i praktiken lett till en verksamhet som i stort sett stått och stampat på samma fläck sedan början på 70-talet. Vi menar att man måste våga språnget; att vi utifrån fastslagna mål och den vision vi vill uppnå måste våga ta ställning och göra aktiva val och prioriteringar. Vi kan naturligtvis inte *veta* att vi har rätt, men bara genom att göra ett konsekvent försök kan vi se om så är fallet och få den kunskap som krävs för att, i det fall vi har fel, ändra våra mål och visioner.

Det första klassiska dilemmat är frågan om verksamheten skall rikta sig till alla eller bara till vissa utvalda grupper, i detta fall de som brukar betecknas som ”expressiva”, ”i riskzon” eller ”utsatta”. Vårt svar är, av flera skäl, att verksamheten bör rikta sig till alla, men att man bör utforma och följa upp den på ett sådant sätt att man säkerställer att man når också de utsatta grupperna och att deras andel av besökargruppen motsvarar minst deras andel i det omkringliggande samhället²¹. Skälet till detta är dels kunskapen att generella åtgärder är mer effektiva än riktade, dels de erfarenheter som säger att en verksamhet som enbart attraherar ungdomar med olika typer av problem inte kan skapa det klimat som krävs för en positiv utveckling och istället tenderar att fungera både konserverande och stigmatiserande. Detta bland annat utifrån det faktum att det är just ”klimatet”, de sociala strukturer, relationer och förhållningssätt som verksamheten präglas av, och inte tillsägelser från enskilda fritidsledare, som har en långsiktigt hållbar ”fostrande” effekt.

Samtidigt menar vi att det är givet att samhällsliga resurser skall satsas på dem som behöver det bäst, och utsatta grupper är generellt sett de som behöver mest stöd i sin personliga och sociala utveckling. För att stödet skall bli effektivt fungerar det dock inte med enbart isolerade satsningar på dessa grupper, det är de bredare långsiktiga satsningarna som skapar konstruktiva sammanhang och ett långsiktigt hållbart resultat.

I detta sammanhang är det viktigt att komma ihåg att inom den öppna ungdomsverksamheten har frågan om *vilka* (och hur många) man når ofta fått överskugga frågan om vad som faktiskt händer med dem man når. Detta är i hög grad ett resultat av det tidigare nämnda ”håll buset borta från gatorna”-perspektivet och har på många håll fått legitimera fritidsgårdar som mest fungerat som värmestugor. Men att nå ungdomar har naturligtvis inte något värde i sig om verksamheten inte tillför något positivt till individen, i så fall kan man lika gärna dela ut rabattkuponger på McDonalds. I själva verket löper sådan verksamhet, som tidigare påpekats, en överhängande risk att bli kontraproduktiva och leda till fler och grövre problem än de den syftar till att lösa.

²¹KEKS mäter idag i vilken grad våra verksamheter lever upp till detta. Det är samtidigt viktigt att påpeka att detta naturligtvis inte innebär att den öppna ungdomsverksamheten kan vara öppen för och möta behoven hos alla ungdomar oavsett problembild. Som framgår av vår inledande definition krävs att verksamheten är trygg. Den som är påverkad, hotfull eller som inte respekterar andra i verksamheten kan därför naturligtvis inte delta.

Nära ovanstående dilemma ligger diskussionen om fritiden har ett egenvärde och att det i så fall skulle vara fel att använda den som verktyg i något som skulle kunna betraktas som socialt arbete. Enligt detta sätt att resonera är fritidens "raison de etre" rekreation och samhället skall inte lägga sig i och styra hur människor väljer att koppla av.

Om man med "socialt arbete" menar behandling eller några av de andra åtgärder som brukar hänföras till socialtjänsten så är naturligtvis detta korrekt. Men socialtjänsten har inte monopol på att vara "sociala" och det mesta som sker av socialt stöd, utveckling och umgänge sker utanför dess ramar. Om kultur- och fritidsverksamheter används som verktyg för personlig och social utveckling, och det är så vi ser det, så menar vi att det inte är fritiden utan resultatet som har ett egenvärde.

Nästa dilemma, eller stridsfråga, har vi redan i stort sett behandlat och är den som handlar om arbetet skall vara främjande eller förebyggande. Vi menar alltså att verksamheten skall arbeta främjande, att den skall stimulera och stödja personlig och social utveckling. Det som här är viktigt att påpeka är att detta agerande måste vara konsekvent, att det inte får förekomma några dubbla budskap.

Detta konstaterande bottnar inte i någon form av snobbism eller ovilja inför vissa arbetsuppgifter utan i den entydiga erfarenhet som säger oss att det är det främjande arbetet som är långsiktigt framgångsrikt, såväl i sig som i relation till att uppnå förebyggande effekter. Detta faktum hänger i sin tur samman med dels de tidigare redovisade forskningsresultaten, dels med att ungdomar inte bara omedelbart genomskådar utan också aktivt letar efter dolda motiv när de kommer till fritidsgården. Den dominerande bilden av fritidsgården, bland såväl ungdomar som vuxna, är just att det är ett ställe dit man inbjuds, och ibland till och med belönas, för att inte bete sig illa. Det ordnas discon, läger etc för att man inte skall "agera normbrytande", vilket man alltså annars, mer eller mindre underförstått, förväntas göra. Man behöver inte vara psykolog för att inse att den naturliga reaktionen på en sådan förväntansbild är att leva upp till den, inte minst då bland de "struliga" ungdomar som på så sätt får sin självbild bekräftad.

Signalen till ungdomarna måste därför vara entydig – vi finns här för att stötta dig i din utveckling och vi gör det utifrån dina intressen, drömmar och visioner. Vi finns inte här för att hindra dig från att göra dumheter eller råka illa ut eller för att övervaka dig²². Vi finns inte heller här för att mata dig med det vi tycker att du behöver i form av sunda vanor, god kultur och politiskt korrekta åsikter.

För några låter kanske ovanstående som flum, regellöshet, social ansvarslöshet och ett abdikerande från vuxenrollen – men i själva verket är det precis tvärt om.

För det första måste den främjande verksamheten bygga på en mycket tydlig bas av trygghet sådan den beskrivs i vår inledande definition.

Detta innebär bland annat att det "överseende" eller allt för höga tolerans med stökiga och otrevliga beteenden som tyvärr finns på många fritidsgårdar inte är acceptabelt i en främjande verksamhet. Den främjande verksamheten måste tvärt om mycket tydligt markera att den som inte är beredd att följa gällande regler, den kan inte heller medverka i verksamheten. (Samtidigt vet vi att konsekvent främjande verksamheter har mindre ordningsproblem än de verksamheter som har en dubbel agenda.)

För det andra förutsätter personlig utveckling att vi som vuxna inte tar över ungdomars egenansvar för att uppföra sig väl i relation till såväl sig själva som andra.

Det är ett misstag att tro att den alldeles överväldigande majoriteten ungdomar inte vet hur man

²²Självklart skall man i dessa verksamheter, precis som i skolan, ingripa om någon beter sig illa eller riskerar att tillfoga sig själv eller andra skada – det centrala är att det inte är detta som motiverar verksamhetens existens.

uppför sig. Det är först när vi försöker att i förväg ta över detta ansvar som vi lämnar utrymme för dem att inte ta det och istället bete sig illa. Det lilla fåtal som faktiskt inte vet kan den öppna ungdomsverksamheten dessutom inte disciplinera med hjälp av hot utan bara genom att engagera dem i konstruktiva verksamheter där de självmant väljer att anpassa sig för att de vill vara kvar i verksamheten. Det är på detta sätt ungdomar lär sig att sätta gränser för sig själva, vilket naturligtvis är den form av ”gränssättning” som har ett mer bestående värde. För att klara denna anpassning kan vissa ungdomar naturligtvis behöva stöd i form av samtal och påminnelser. Eftergifter i form av ”slappare” umgängesnormer är dock i dessa fall aldrig någon lösning.

Uppdraget alltså att ”motivera och stötta ungdomar till personlig och social utveckling”. Detta ställer naturligtvis stora krav på personalen, men det ställer också krav på dem som besöker verksamheten. Många ungdomar får naturligtvis sina behov av personlig och social utveckling tillfredsställda på andra arenor än fritidsgården – för dem är möjligheten att besöka fritidsgården en trevlig men inte nödvändig bonus i tillvaron. Men om fritidsgården skall fylla avsedd funktion för dem som faktiskt behöver den så kan besöken där inte bara innebära rättigheter utan måste också medföra ”skyldigheter”. Om fritidsgården är värd någonting för sina besökare kommer de, om det förväntas av dem, att engagera sig i verksamheten, att vilja vara delaktiga i den. Och delaktighet är, som tidigare påpekats, en nödvändig förutsättning för personlig och social utveckling.

En främjande verksamhet måste alltså förvänta sig och bygga på ungdomars aktiva medverkan.

De allra flesta ungdomar vill hitta något att engagera sig i och lyckas personalen inte motivera några ungdomar att engagera sig i verksamheten är det naturligtvis ett misslyckande för dessa och inte för ungdomarna. Om detta misslyckande inte bara är tillfälligt är det dock ingen mening att driva verksamheten ”ändå”, ”för att det är bättre än ingenting”. Om de ungdomar som besöker verksamheten inte vill bidra till den utan bara vill bli underhållna och/eller ha en arena för sitt stökiga beteende, då har verksamheten inget existensberättigande. Den är tvärtom snarast kontraproduktiv och bör läggas ner.

Att, som vissa gör, hävda att fritidsgården skall finnas för (eller i vart fall passivt acceptera) att ungdomar skall kunna ”bara vara” är därför att sätta ambitionsnivån allt för lågt. Att några ungdomar kommer till fritidsgården enbart för att kunna koppla av är en sak, men om *inga* av dem som besöker gården känner att verksamheten²³ är värd att engagera sig i saknar den förutsättningar att fungera utvecklande för dem som besöker den och därmed för att nå sina mål. ”Bara vara-gårdarna” är dessutom erfarenhetsmässigt de som har mest konflikter och ordningsproblem och därför lätt blir socialt kontraproduktiva. Detta utifrån det enkla faktum att ungdomlig rastlöshet och energi likväl som behovet av spänning och gränsöverskridande måste få utlopp, och kanaliseras det inte i meningsfulla aktiviteter så kommer det istället att komma till uttryck i stök, bråk och olika typer av konflikter.

För det fjärde kan en främjande verksamhet aldrig ”muta”²⁴ ungdomar för att uppföra sig väl.

²³Ungdomar vill, precis som vuxna, bidra och känna att de betyder något i de sammanhang där de vistas. För många kan det dock vara svårt att hitta det de vill bidra *med* och *till* och ibland kan dessutom ett sargat självförtroende göra det extra svårt. I rapporten ”Inordnande eller Utvidgande...” konstaterar vi att de verksamheter som tydligt signalerar att de förväntar sig aktiv delaktighet, de får också ungdomar att engagera sig, medan de verksamheter som förväntar sig motsatsen misslyckas. Vi konstaterar också att det är i den faktiska verksamheten, och inte i fritidsgården som institution, som ungdomarna primärt skall förväntas engagera sig.

²⁴”Mutor” kan i detta fall till exempel vara att få delta i attraktiva aktiviteter vars kostnad inte står i proportion till den insats man gjort som ungdom och som inte kommer de ungdomar som sköter sig till del. Denna typ av mutor gör helt enkelt att ”brott lönar sig”, både ekonomiskt och statusmässigt.

Alla typer av mutor undergräver omedelbart den genuina tro på individens egen vilja och kapacitet som är en grundläggande förutsättning för allt främjande arbete. Än värre är naturligtvis att muta ungdomar med aktiviteter eller annat för att få dem att avstå från ett mer eller mindre kriminellt beteende. Om inte annat är effekten på tilltron till samhället hos de ungdomar som faktiskt sköter sig helt ödesdiger, varför sköta sig när det är de som missköter sig som får både belöningar och uppmärksamhet.

Den främjande verksamheten är alltså varken flummig, regellös eller socialt ansvarslös och personalen har inte abdikerat från sin vuxenroll. Tvärt om ställer den främjande verksamheten högre krav på både personal och besökare. Skillnaden är att den baserar sina krav på tilltro till individen och formulerar dem utifrån ett positivt och konstruktivt perspektiv. Detta till skillnad från de verksamheter som har en dubbel agenda och som ofta baserar sitt agerande på bristande tilltro och där misstänksamhet, "avansvarsbefriande" och överbeskyddande därför är naturliga konsekvenser.

Samtidigt, och lika viktigt, leder dubbla budskap naturligtvis till att ungdomar inte finner det de i grunden både söker och behöver – vuxna människor som är genuint intresserade av dem som människor och som tror dem om gott. Vuxna som är nyfikna på dem och deras historia, men som inte stannar där utan också är nyfikna på vart de är på väg och gärna stöttar på vägen. Vuxna som samtidigt har personlig integritet och kan markera var de står utan att för den sakens skull bli auktoritära och framhålla sig själva som norm för allt vuxenblivande.

Vi talar ofta om tydliga vuxna. Uttrycket kopplas då ofta samman med regler och gränssättning, men vill man främja ungdomars personliga utveckling och göra dem förmögna att sätta sina egna gränser, då är det det förhållningssätt som här beskrivits som måste vara tydligt. Och en sak är säker – "tydliga vuxna" kan inte skicka dubbla budskap; de kan inte samtidigt stötta ungdomars idéer och behandla dem som mindre vetande i frågor om uppförande och personlig vandel. Dubbla agendor märks och går inte att förena med personlig trovärdighet och utan trovärdighet är ett främjande arbete inte möjligt.

För att skicka en entydig och därmed tydlig signal om vad som är personalens uppdrag måste verksamheten därför vara tydlig med vad den gör och med vad den vill åstadkomma. (Dvs att aktivt stimulera och stödja ungdomars personliga och sociala utveckling) Detta räcker dock inte, det krävs också att man är lika tydlig med vad man, i konsekvensens namn, inte gör; vad som faller utanför ens uppdrag.

En sådan "gör inte-lista" får naturligtvis en normerande karaktär, något som man emellertid inte bör vara allt för rädd för i en verksamhet som av tradition har svajat betänkligt i sina ställningstaganden och haft svårt att "sätta ner foten". Naturligtvis bör en verksamhet som denna helst och främst styras av ett tydligt och konsekvent förhållningssätt där den enskilda åtgärden bedöms utifrån sitt sammanhang och de effekter den syftar till att uppnå. För den som levt sig in i och förstått det främjande perspektivet är en lista som den nedanstående dock inget hot och ingen begränsning utan en naturlig konsekvens av ett sätt att tänka. Framför allt synliggör listan då de val och prioriteringar som är nödvändiga om verksamheten skall kunna driva ett effektivt främjande arbete och inte avsätta tid och resurser till åtgärder som dels leder till otydlighet och därmed avsevärt försvårar det främjande arbetet samtidigt som man ändå inte kommer att uppnå de förebyggande effekter man satsat på.

På KEKS "gör inte-lista" står därför följande punkter. (Och återigen, det beror inte på ovilja mot vissa arbetsuppgifter, det beror på att vi vill göra ett bra och effektivt jobb.)

Fritidsgården bör inte ägna sig åt traditionell alkohol- och droginformation i den egna verksamheten.

Fritidsgården måste vara en plats där ungdomarna skapar innehållet och inte förrän de efterlyser sådan information bör den presenteras på fritidsgården. Aktuell forskning visar dessutom att den traditionella ”upplysande/avskräckande” alkohol- och droginformationen snarast är kontraproduktiv.

Vad fritidsledaren däremot bör göra är att tillsammans med skolan informera föräldrar om sina erfarenheter av ungdomar och alkohol/droger och om hur de som föräldrar kan agera för att deras barn inte skall råka illa ut²⁵.

Självklart både kan och ska man som fritidsledare också föra informella samtal med ungdomar om alkohol och droger när situationen så kräver och ungdomarna är öppna för en sådan kontakt – den avgörande skillnaden är att man då talar med, inte till, ungdomarna och att man gör det kopplat till ett naturligt sammanhang.

Fritidsledarna bör inte ta på sig rollen som ”fältare”²⁶, vare sig på vanliga kvällar eller under så kallade riskhelger.

Genom att ”fälta” skickar man naturligtvis en signal om vad man förväntar sig samtidigt som många ungdomar ”törs mer” i vetskapen om att det finns vuxna i närheten som kommer att hålla dem under armarna om det krisar till sig. Att det bland många ungdomar är status att ha telefonnumret till ”fältarna” så att man kan ringa efter ”fylletaxi” säger mycket om den förväntansbild och de relationer som styr detta umgänge.

Att många ungdomar uttrycker att det är positivt att fritidsledare ”fältar” är inte heller konstigt eftersom de som tidigare påpekats förväntar sig en övervakande och omhändertagande fritidsledarroll. Varje gång denna roll stärks försvagas dock den främjande rollen i motsvarande grad.

Vad fritidsledaren däremot bör göra är att tillsammans med skolan stötta föräldrar i att bedriva föräldravandringar och liknande så att dessa kan ta sitt ansvar och kanalisera sin oro på ett konstruktivt sätt.

Detta innebär dock inte att fritidsledarna inte skall arbeta uppsökande, mer om detta nedan.

Fritidsledarna bör inte heller göra ”brandkårsutryckningar” som vakter eller ”lugnande element” när det uppstår en kris i form av till exempel bilbränningar i närområdet.

Detta innebär dock inte att man inte skall engagera sig. I sådana situationer varken kan eller bör fritidsledarna stänga dörren till fritidsgården och säga att ”det är inte vårt jobb”.

Den här typen av händelser är naturligtvis ett symptom på någon typ av missförhållande och skapar samtidigt en hel del oro i breda ungdomslager. Vill man som fritidsledare ”främja ungdomars personliga och sociala utveckling” måste man i detta läge prata med dem (och då inte bara de som ”strular”) och tillsammans försöka se hur de ser på och kan bli delaktiga i den process som gör att man både kan identifiera och förstå de underliggande problemen och sedan också göra något åt dem. Fri-

²⁵Allt för mycket av den här typen av arbete görs ”på fri hand” och utifrån personligt tyckande, något som flera forskningsrapporter visat kan vara direkt kontraproduktivt. En av de få evidensbaserade metoderna för att göra detta är ÖPP, Örebro Preventions Program. En metod som därför rekommenderas.

²⁶Med ”fältare” avses här personal som har till uppgift att ”patrullera” i området för att övervaka och förhindra att ungdomar dricker sig berusade, ägnar sig åt skadegörelse och liknande. Uppsökande arbete är något annat som vi återkommer till. Naturligtvis kan kommunen ha speciellt avdelad personal som ”fältar” på helger etc. För en fritidsledare med ett främjande uppdrag medför detta dock en allvarlig rollkonflikt och eftersom denna uppgift också till sin karaktär ligger närmare socialtjänstens myndighetsutövning är det lämpligare att det är personal där som, om behov föreligger, avdelas för liknande uppdrag.

tidsledarens uppgift skall alltså vara att arbeta främjande med kärnfrågorna, inte att ta rollen som ordningsvakt, något som andra dessutom är betydligt bättre lämpade för.

Den som arbetar som fritidsledare måste över huvud taget ha ett brett socialt och samhälleligt engagemang. Händelser såväl i närområdet som ute i världen påverkar och berör ungdomarna och de behöver känna att de vuxna de möter är aktivt engagerade i dessa frågor oavsett om det handlar om kriget i Libanon, sexuella trakasserier i skolan, invandring eller dåliga kommunikationer på kvällstid. Om inte de frågor som är viktiga för ungdomarna är viktiga för fritidsledarna kommer fritidsgården att reduceras till en plats för enbart lek och förströelse och där ”allvar” är ett hot istället för en bas för upplevelsen av meningsfullhet och engagemang.

Plötsligt uppblossande ”bränder” och konflikter kan heller aldrig ses och hanteras som enskilda händelser; i dagens samhälle ”pyr det” hela tiden och oavsett om de ungdomar man möter som fritidsledare är direkt eller indirekt berörda så är ”pyrandet” något som man som fritidsledare måste ha vilja och metoder att hantera. Detta arbete kan därför heller inte påbörjas först när krisen är akut utan måste pågå kontinuerligt. Många pratar om samhälls- och områdesarbete; i vår vision är det ungdomarna som blir samhällsarbetare.

Fritidsgården kan överhuvudtaget inte tillåta sig att, med bibehållen trovärdighet, fungera som ”förlängd arm” åt vare sig skola, polis eller socialtjänst²⁷ – ett tydligt främjandeperspektiv förutsätter att ungdomarna är de som formulerar vilket stöd som behövs. Utmaningen är istället att koppla sitt främjande uppdrag till de situationer som uppstår i närmiljön och ge ungdomar stimulans och möjligheter att fungera som resurser i ett gemensamt utvecklingsarbete.

Fritidsgården har som framgår av ovanstående ett utpräglat ”möjlighetsfokus”, detta samtidigt som mycket av den diskussion som förs kring ungdomar och ungdomsverksamhet har ett mer eller mindre uttalat ”problemfokus”. Detta, i kombination med att en del fritidsgårdar fjärrar sig från sitt sociala ansvar, skapar naturligtvis problem när man skall ta fram åtgärder för att komma till rätta med de problem som faktiskt finns. I stället för att satsa på fritidsgårdar som förmår hantera problemen ur ett konstruktivt och möjlighetsskapande perspektiv väljer man från beslutsfattande håll istället ofta att satsa på diverse mer eller mindre fristående projekt, projekt som dessutom drivs av för ändamålet speciellt anställt personal eller externa aktörer. Exempel på detta är t ex ”Lugna gatan” och ”Sharaffs hjältar” men också kommunala satsningar som t ex ”Tryggare Tynnered”.

Detta medför dels att frågor som är angelägna och centrala i ungdomarnas vardag (trygghetsfrågor, kulturkonflikter, jämställdhet, brister i existerande verksamheter m fl) lyfts bort från fritidsgårdarna och ”projektfieras”, dels att den kompetens som krävs för att arbeta med dessa frågor inte skapas/integreras/behålls i den vardagliga verksamheten utan försvinner när projekttiden tar slut. Det förra leder till att fritidsgårdsverksamheten utarmas och reduceras till förströelse-/distraktionsaktiviteter, det senare till att man inte säkerställer den kompetensnivå hos personalen som i realiteten (ändå) krävs för att driva en meningsfull och konsekvent främjande verksamhet.

Till detta kommer att dessa projekt ofta bemannas utifrån vad som snarast kan kallas ett segregande perspektiv; kvinnor rekryteras att arbeta med ”tjejverksamheter”, ”invandrare” skall arbeta med hedersproblematik, äldre före detta (?) ”värstingar” skall arbeta med struliga tonårspojkar och så vidare. Detta leder, utöver ovanstående, till att det som i grunden är samhällsproblem reduceras till pro-

²⁷Glöm dock inte vad vi tidigare skrivit om samverkan. Naturligtvis måste fritidsgården både sprida och ta del av information som bidrar till att ge alla berörda instanser en så god samlad bild som möjligt av läget i området.

blem för enskilda grupper, att ungdomars verklighetsbild fragmenteras och att majoriteten av dem som faktiskt berörs av de problem som behandlas förnekas möjligheten att engagera sig i ett konstruktivt och lösningsinriktat arbete. Dessutom innebär det att man nedgraderar professionell kompetens till förmån för privat erfarenhet och grupptillhörighet, något som på sikt leder till den typ av kontraproduktiva verksamhet vi tidigare beskrivit.

Självklart skall man ta vara på människors erfarenheter, såväl av att vara kvinna som av att ha utländsk bakgrund, men dessa erfarenheter måste integreras i ett professionellt perspektiv om de skall ligga till grund för åtgärder som berör andra människor.

En konsekvent och långsiktigt effektiv fritidsgårdsverksamhet förutsätter alltså ett helhetsperspektiv på ungdomars samlade livssituation och att åtgärder riktade mot specifika ungdoms-/samhällsproblem tar sin utgångspunkt i ett konstruktivt och främjande förhållningssätt, är icke segregering, integreras i den vardagliga verksamheten och bedrivs kontinuerligt av kompetent personal med grundläggande förankring i den ordinarie verksamheten.

Om rätt kompetens saknas skall det finnas en tydlig plan för hur denna på sikt skall införlivas i den ordinarie verksamheten.

Ett främjande arbete förutsätter också att ungdomar inte bedöms i förväg utifrån kön, bakgrund etc. utan att varje individ får chansen att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och sin egen potential.

De som deltar i verksamheten måste ha en i utgångsläget jämställd position. Personalen kan därför heller aldrig "delegera" sitt ansvar för centrala frågor som trygghet och bemötande till, till exempel, äldre ungdomar som får agera ställföreträdande vuxna. Detta hindrar inte att äldre ungdomar fungerar som förebilder, tvärt om, men de måste göra det på "personliga meriter", inte utifrån ålder. I den öppna ungdomsverksamheten måste alla betraktas som och förväntas vara potentiella kamratstödjare.

Naturligtvis kan äldre ungdomar också driva verksamhet för yngre, likväl som de kan driva verksamhet för till exempel pensionärer. Det centrala är att inte skapa förbestämda roller och hierarkier, utan att alla skall ges möjlighet att engagera sig och ta ansvar²⁸.

För att denna "gör inte-lista" skall bli komplett och tydlig krävs dock även att det främjande uppdrag ställs i relation till ett antal andra krav och förväntningar som brukar riktas mot fritidsgården, såväl från politiker och beslutsfattare som från personalen själva.

Ett vanligt sådant krav är att fritidsgården skall vara öppen så mycket som möjligt. Detta krav är i och för sig förståeligt; man vill ha en viss mätbar kvantitet i relation till satsade medel. Det grundläggande problemet med detta krav är dock att det gör själva lokalen fritidsgård till en viktigare faktor än vilken verksamhet som bedrivs, såväl avseende innehåll och kvalitet som avseende det antal ungdomar som faktiskt berörs. En strävan efter att mäta verksamheten i antalet öppettimmar leder därför mycket lätt till att befintliga resurser utnyttjas på fel sätt, det blir helt enkelt viktigare att ha öppet än att driva verksamhet och man "låser fast" personalen i en lokal i stället för att skapa incitament för att

²⁸Vi har tidigare konstaterat att verksamheter som riktar sig till ett bredare åldersspann har lättare att etablera "den struktur och kontinuitet som krävs för en fungerande verksamhet". Detta bland annat utifrån att man just kan arbeta med äldre ungdomar som inspiratörer och förebilder för yngre. Detta förutsätter dock att man ställer större krav på mognad och förhållningssätt hos dessa ungdomar och erbjuder och förväntar sig att de intar en annan roll i verksamheten än den de hade när de först kom dit som 13-åringar. Detta står inte i motsatsställning till "en i utgångsläget jämställd position" utan är en naturlig följd av viljan att se och bemöta ungdomar som resurser. Att låta dessa ungdomar "bara vara" gör varken dem eller verksamheten någon tjänst och på de gårdar som har "övervintrande" äldre tonåringar som tror de kan bete sig på samma sätt och ägna sig åt samma aktiviteter som när de var yngre får naturligtvis det breda åldersspannet rakt motsatt effekt.

få dem att vara där ungdomarna är. Tyvärr finns det också fritidsledare som är nöjda med att sitta och vänta på ungdomar på en halvtom gård och de får på detta sätt ”alibi” för att förbli passiva. Men fritidsgården får inte betraktas som en förvaringsplats, utan måste ses som en plattform eller startpunkt för verksamheter som kan bedrivas på en rad andra olika arenor. Personalens centrala uppdrag är att motivera och stötta ungdomar att driva verksamhet, var dessa genomförs är däremot en helt annan fråga...

När man ställer krav på, och redovisar, fritidsgårdarnas verksamhet är det därför verksamhetstimmar och inte öppettimmar som bör efterfrågas.

För att krav och redovisning skall spegla verksamheten på ett meningsfullt sätt krävs naturligtvis också att antalet verksamhetstimmar ställs i relation till såväl vilka och hur många ungdomar man når, som till verksamhetens kvalitet och samlade kostnader. Dessa krav fylls dock redan väl av KEKS nuvarande redovisningssystem. Att, som vissa kommuner, enbart räkna antalet besök säger naturligtvis inget om verksamhetens kvalitet och effekter på målgruppen, verksamheten kan i dessa fall lika gärna vara kontraproduktiv.

Kravet på öppethållande leder också ofta till att personalen låter verksamheten styras av de som för stunden är besökare på gården. Men verksamhetens målgrupp måste självklart vara alla de ungdomar som finns i upptagningsområdet. Genom att som KEKS följa upp om man når sin målgrupp (har jämn ålders- och könsfördelning, når dem med störst behov etc.) skapar man underlag för att i nästa steg bedriva uppsökande verksamhet och informera och motivera de ungdomar som det visat sig att man inte når.

Fritidsgårdens uppdrag måste därför vara att verka aktivt uppsökande i relation till de besöksgrupper man inte når för att på så sätt säkerställa att alla ungdomar i upptagningsområdet har reell tillgång till de aktiviteter de skulle vilja utöva.

Det handlar i detta läge alltså inte om att presentera ett färdigt utbud, utan om att erbjuda ungdomar möjligheten att själva engagera sig i aktiviteter som de upplever som intressanta och meningsfulla.

Fritidsgården som lokal får inte heller vara styrande för vilka verksamheter som skall/kan genomföras eller inte.

Uppdraget är att driva verksamhet på lämpligast möjliga plats och detta kan lika gärna vara på en fotbollsplan eller i ett bibliotek.

Lika kontraproduktivt som att räkna öppettimmar är kravet på att personalen skall tillhandahålla allehanda olika typer av aktiviteter, ett krav som ofta ställs från såväl uppdragsgivare som personalen själva. Så fort fritidsgården blir en plats där man kan få ”fritidsservice” i stället för att vara en arena för ”självorganisering” så kommer det främjande uppdraget att förlora i trovärdighet och gradvis urvattnas. För personalen är det naturligtvis enklare att fixa arrangemang, turneringar, läger etc. åt ungdomarna i stället för att motivera och stödja dessa att göra det själva, men en främjande verksamhet måste alltid förvänta sig och bygga på ungdomars aktiva medverkan.

Fritidsgården skall därför enbart tillhandahålla verksamheter som drivs av ungdomar, vid behov med stöd av personal.

Vi vet att detta krav skrämmer många anställda och kanske också en del beslutsfattare. Tror man inte att ungdomar vill bidra eller känner sig oförmögen att hantera en sådan verksamhet är följden ofta att man tror att detta kommer att leda till att man står där ensam med en tom fritidsgård. Självklart

måste detta krav därför kombineras med stöd till framför allt berörd personal. Att inte ha detta som krav leder dock mer eller mindre ofelbart till att allt blir vid det gamla och att delaktighet, och därmed ungdomars personliga och sociala utveckling, förblir något som personalen i bästa fall ägnar sig åt när man får tid över och med föga hopp om framgång.

Kravet på delaktighet är en förutsättning för en långsiktigt fungerande verksamhet, men för att detta skall fungera i praktiken krävs också att man tillförsäkrar ungdomar insyn i och inflytande över verksamhetens ekonomi. Självklart är personalen ansvarig för att dessa medel används på ett sådant sätt att de bidrar till uppfyllandet av uppsatta mål, men eftersom målet är ungdomars personliga och sociala utveckling kan besluten om det konkreta verksamhetsinnehållet, om det skall satsas på rockarrangemang, sommarläger eller fotbollsturneringar, med varm hand överlätas till ungdomarna själva.

Fritidsgårdens ekonomi måste därför vara organiserad på ett sådant sätt att den ger ungdomarna fullständig insyn i vilka medel som finns och reell makt över hur dessa, inom givna ramar, skall fördelas.

Detta förutsätter också en aktiv och kontinuerlig informationsinsats från personalens sida och att de som är ansvariga för verksamheten tar aktiv del i processen.

Detta konstaterande synliggör också var gränsen mellan ungdomsinflytande och vuxenbestämmande går i en fungerande verksamhet. Verksamhetens ramar i form av mål och grundläggande arbetsprocesser (där delaktighet och inflytande är både mål och medel/arbetsprocess) är i grunden en politisk fråga. Det konkreta verksamhetsinnehållet däremot, om man skall arbeta med skapande verksamhet, fotboll eller internationella ungdomsutbyten, är en fråga för ungdomarna själva.

Personalens formella styrmedel är i detta läge kravet på delaktighet och möjligheten att hänvisa till de mål som finns beträffande målgrupp och syfte med verksamheten samt de strukturer och riktlinjer man skapat för ungdomars inflytande över ekonomin. Det, minst lika viktiga, informella styrmedlet är deras förmåga att inspirera och motivera ungdomar att driva verksamheter med så mycket meningsfullt innehåll som möjligt.

Kravet på ungdomars aktiva delaktighet i driften av verksamhet i kombination med det faktum att ungdomsgruppen kontinuerligt byts ut leder sammantaget fram till att stora delar av verksamheten med nödvändighet kommer att drivas i form av kortare eller längre projekt. Fritidsgården blir här den bas eller plattform som projekten utgår från.

Samtidigt måste man komma ihåg att majoriteten av ungdomarna i utgångsläget kommer till fritidsgården för att de vill träffa andra ungdomar och uppleva gemenskap, inte för att de vill genomföra ett eller annat projekt. Projekten är därför på ett plan bara det nav kring vilket gemenskapen spinns. Så även om ”projekten” är en förutsättning för delaktighet och personlig och social utveckling så är de inte främst instrumentella till sin karaktär (de har inte produkten i fokus) utan sociala och har därmed processen i fokus.

Sammantaget ställer detta ganska speciella krav på fritidsgårdens lokaler, utrustning, personal och organisation om verksamheten skall fungera i praktiken.

I själva visionen beskriver vi lokaler där man kan ägna sig åt en rad olika typer av aktiviteter. Motivet till detta är att lokalernas utformning och innehåll är centrala verktyg när man skall inspirera och motivera ungdomar att engagera sig i verksamheten. De ungdomar som kommer till fritidsgården har inte ett givet gemensamt intresse, i stället förenas de ofta av just bristen på uttalat intresse²⁹. Många

av dem upplever det därför som allt för ”seriöst” att ta steget direkt till en separat replokal eller mediostudio och de vill spontant inte knyta upp sig till en teatergrupp eller en fotbollsklubbs träningsstider. De vill gärna vara aktiva, men de behöver närma sig dessa typer av verksamheter gradvis, med stöd och hela tiden känna att det ”sociala skyddsnetet” finns kvar.

De möjligheter som inte syns ”finns inte”. På en ”traditionell” fritidsgård, där biljard, pingis och kanske innebandy utgör basutbudet, är det därför betydligt svårare att inspirera till annat än spontanaktiviteter för främst pojkar. Det relativt smala ”synliga” utbudet gör också att man har svårt att attrahera olika ungdomsgrupper och därigenom skapa den dynamiska mötesplats som är grogrunden för en fungerande verksamhet. De delaktighets- och meningsskapande projekten lyser här därför ofta med sin frånvaro.

Olika ungdomsgrupper och generationer har olika intressen och preferenser. Samtidigt skall verksamheten bygga på delaktighet. Det är därför centralt att kunna visa på olika möjligheter utan att verksamheten för den sakens skull är förutbestämd. Ovanstående resonemang talar också starkt mot allt för profilerade fritidsgårdar dit bara de med ett visst i förväg uttalat intresse upplever sig som riktigt välkomna.

Lika centralt som de möjligheter som lokalerna erbjuder är deras fysiska utformning. Vill vi ge ungdomarna ett seriöst och välkomnande bemötande utgör lokalernas utformning en central ”signal” och den kommer i praktiken att fungera direkt sorterande på vilka som kommer och inte. Allt för många fritidsgårdar drivs idag i lokaler som få vuxna skulle vilja tillbringa sin fritid i, lokaler som är skräpiga, dåligt städade och i akut behov av renovering. Begreppet ”god offentlig miljö” verkar här helt bortglömt och istället ersatt med myten att ungdomar gillar källare, sunkiga second hand möbler och hemsnickrade bardiskar, ofta med tilläget att fritidsgården skall vara ”hemliknande”. Inte sällan får ungdomarna själva måla om och snickra i lokalerna, men även om det är viktigt med delaktighet så borde denna kunna åstadkommas via medverkan i val av färgsättning och utsmyckning. För även om de som målat känt sig delaktiga så kommer det med nödvändighet mer eller mindre amatörmässiga resultatet att leda till att andra ungdomar kommer att rata verksamheten. Just lokalernas utformning är till exempel en starkt bidragande orsak till att tjejer ofta väljer andra arenor för sitt sociala umgänge.

Lokalernas utformning är sammanfattningsvis en av både beslutsfattare och personal ofta kraftigt underskattad fråga. Att ”spara” pengar på billiga lokaler och dito möbler och utrustning är en fel-prioritering som enbart leder till att de medel man faktiskt satsar får mindre effekt och därmed blir mindre värda.

Ungdomar måste erbjudas funktionella lokaler och en god offentlig miljö, vilket i fritidsgårdens fall innebär fräscha och välstädade lokaler med utrustning, inredning, möbler och utsmyckning av god kvalitet.

Fritidsgårdens lokaler måste rymma ett brett utbud av möjligheter (inte av ”fasta” verksamheter) för att kunna inspirera till och fungera som utgångspunkt för olika typer av aktiviteter.

²⁹För ett antal år sedan talades det mycket om instrumentell respektive expressiv ungdom där de senare var de man menade sig se på våra fritidsgårdar. Vi menar att detta är en konstlad uppdelning som leder fram till felaktiga konstateranden om hur man bör utforma verksamheten. Vi är alla både instrumentella och expressiva, om än kanske med olika tonvikt, och ”instrumentell” är man främst i relation till något, inte ”i sig”. Verksamhetens uppdrag i relation till de ungdomar som kan uppfattas som ”expressiva” är därför att stödja dem i att hitta det de vill vara ”instrumentella” i relation till. För även om man kan ha svårt att vara instrumentell i relation till skolarbetet så kan man mycket väl vara det i relation till att samla in pengar till och förbereda ett internationellt ungdomsutbyte. Den självsyn och kapacitet man då utvecklar kan sedan i sin tur bli en viktig faktor för att utveckla en mer instrumentell relation till skolarbetet.

Hur stora och välutrustade lokaler man än har så får dessa ändå inte få karaktären av ”borg” eller ”institution” utan måste fortfarande vara öppen mot omvärlden och se sig själv som plattform för språnget ut i världen i stället för som skydd mot samma omvärld. De verkligt spännande projekten har ofta bara en del av sin verksamhet förlagd på fritidsgården utan sprider sig istället till, och samverkar, på andra arenor.

I de fall där det är praktiskt eller ekonomiskt omöjligt att etablera denna typ av lokaler, till exempel på mycket små orter, är det viktigt att verksamheten signalerar att den är öppen mot olika typer av intressen/aktiviteter och aktivt stödjer sådana oavsett var/i vilka andra lokaler de bedrivs. I denna situation är det alltså än viktigare att söka samarbete med andra och visa att ”lokalen fritidsgård” inte är liktydig med de möjligheter som finns att tillgå. Att ”hålla öppet till varje pris” med biljardbordet som i stort sett enda aktivitet är därför inte lösningen och når med stor sannolikhet färre ungdomar med sämre resultat än vad man skulle göra om verksamheten, och inte lokalen, stod i centrum.

Fritidsgården skall dock inte bara söka sig ut i världen. Lika viktigt, om man vill inspirera ungdomar, är att aktivt ta in världen på fritidsgården. Lika inspirerande som till exempel en mediastudio är mötet med människor med andra erfarenheter, tankar och idéer. Genom att ordna möten kring angelägna frågor eller genom att ta in folk med speciella och spännande kunskaper eller erfarenheter i verksamheten kan man väcka tankar och inspirera till nya diskussioner och aktiviteter. Bra exempel på detta är arbetet med europeiska volontärer, berättarkvällar med inbjudna gäster och pensionärer som hjälper till och fungerar som mentorer i verksamheten. Självklart måste dessa ”gäster” bjudas in i samråd med de ungdomar som verksamheten riktar sig till, men att motivera till detta är knappast svårt för den personal som själv är nyfiken på andra.

En sammanfattning av det som sagts i detta kapitel kan lätt leda till mer eller mindre missvisande förenklingar. Några kärnkonstateranden är dock:

- ▶ Verksamhetens övergripande syfte är att bidra till personlig och social utveckling.
- ▶ Metoden måste vara tydligt främjande och ha det icke formella lärandet i fokus.
- ▶ All verksamhet måste förutsätta ungdomars delaktighet och bygga på deras egna erfarenheter, kunskaper och intressen.
- ▶ Fritidsledarens roll är att aktivt stimulera och stödja ungdomar att engagera sig i och ta ansvar för verksamheten.
- ▶ Fritidsgårdens lokaler bör erbjuda god offentlig miljö och ett brett spann av möjligheter, samtidigt som verksamheten aktivt söker sig ut i och samverkar med omvärlden.

Vilka slutsatser kan man då, utifrån vad som hittills sagts, dra beträffande hur vi skall arbeta för att nå visionen?

KEKS

– hur arbetar vi för att nå visionen?

All verksamhetsutveckling förutsätter en självkritisk hållning, en vilja att se sig själv utifrån och ompröva gamla förställningar och invanda mönster. Den öppna ungdomsverksamheten präglas på många håll, även inom KEKS, fortfarande av den tidigare påtalade ”dubbla agendan” och för många är de tankar och idéer som kommer till uttryck i denna vision både ovana och i viss utsträckning obekväma. Kanske inte så mycket själva visionen i sig som de ställningstaganden och prioriteringar som vi menar krävs för att den skall kunna realiseras fullt ut och inte bara bli ännu en i raden av agendor att välja bland...

De många agendorna och bristen på tydliga och uppföljningsbara mål har genom åren skapat en tradition av relativt lös styrning och det har bland många upplevts som mer eller mindre okey att utforma verksamheten i stort sett helt efter eget huvud. Detta har naturligtvis inte gagnat verksamheten i stort och ett syfte med denna vision har därför också varit att skapa förutsättningar för ett tydligt ledarskap och, därigenom, kraft och riktning i vårt fortsatta utvecklingsarbete.

Ett första grundläggande steg för att detta skall vara möjligt är naturligtvis att diskutera och implementera visionen i alla led; bland personal, chefer och i den politiska ledningen. Det är först när vi har en gemensam och väl förankrad bild av vart vi vill som vi kan förflytta oss dit med kraft.

KEKS styrgrupp kommer därför att bjuda in samtliga berörda till diskussioner och seminarier kring såväl visionen i sig som de vägval och det arbete som krävs för att den skall kunna förverkligas.

Arbetet med visionen utgör därför en central del i vårt fortsatta utvecklingsarbete. Det krävs dock även en rad andra åtgärder utöver dessa diskussioner om en positiv och varaktig utveckling skall kunna säkerställas. Som nätverk mellan förvaltningar har KEKS endast en indirekt koppling till politiken och många av de ingående verksamheterna är så relativt små att de ibland har svårt att nå fram och få utrymme för sina frågor. Vi ser också behovet av en samlad diskussion som på sikt skulle kunna leda fram till gemensamma ramar och förhållningssätt och som därigenom skulle kunna ge verksamheten ökad stadga och legitimitet.

För att KEKS som organisation skall få nödvändig förankring vill vi initiera en politisk referensgrupp där politiker från berörda verksamheter ges möjlighet till mer direkt insyn och dialog kring för verksamhetens utveckling centrala frågor.

Detta skulle på sikt också kunna bidra till att förändra bilden av fritidsgården som en förvaringsplats för främst stökiga killar och med ett tämligen ”enkelt” utbud av biljard och pingis, en bild som dessutom är grundmurad bland såväl många ungdomar som bland deras föräldrar. Så länge denna bild och de förväntningar den skapar finns kvar är det för många verksamheter onödigt svårt att ändra kurs mot den typ av öppen ungdomsverksamhet som visionen ger uttryck för. Ett sätt att skapa en ny förväntansbild som stämmer bättre överens med tankarna i denna vision är därför att, när visionen är på väg att få genomslag, överge begreppet ”fritidsgård” till förmån för begreppet ”kultur och fritidscentra”.

En central del i det fortsatta utvecklingsarbetet är naturligtvis arbetet med att följa upp och utvärdera verksamheten. Den modell för kvalitetssäkring vi idag använder (se bilaga) är unik i Sverige och ligger bakom mycket av den utveckling vi kunnat se under senare år. Detta innebär dock inte att vi kan slå oss till ro. På grundval av vad vi såg under arbetet med rapporten ”Inordnande eller Utvidgande...” omarbetade vi inför 2010 års genomförande vår brukarenkät och ”skärpte” en rad frågor, främst beträffande upplevelsen av delaktighet. Vi hoppas på så sätt få en än tydligare bild av det faktiska resultatet och bättre underlag för framtida åtgärder.

Även den process vi hittills använd för att arbeta med resultatet och omsätta detta i olika typer av mål och åtgärder behöver utvecklas ytterligare. Dels behöver rutinerna för att säkerställa brukarnas medverkan i detta skärpas, dels behöver gränserna för vad som är ett godtagbart resultat synliggöras på ett bättre sätt. Det senare för att åtgärder i form av såväl utvecklingsinsatser som medarbetar- och lönesamtal skall kunna genomföras med större konsekvens och tyngd.

KEKS kommer därför att utarbeta tydliga kriterier för en acceptabel lägstanivå samt kriterier för en certifiering av de verksamheter som kan tjäna som förebilder för andra. (se utkast i bilaga)

KEKS kommer därför att ta fram en mall för utvecklingsplaner utifrån uppnådda resultat.

För att säkerställa utveckling och förmågan att lära av såväl misslyckanden som framgångar krävs också en fungerande vardagsdokumentation. Med syfte att åstadkomma detta har KEKS hösten 2010 infört en digital loggbok där verksamheterna kan dokumentera såväl statistiska uppgifter som planering, genomförande och uppföljning av genomförda aktiviteter. Denna befinner sig fortfarande i ett implementeringskedje men kommer inom en snar framtid att utgöra en viktig del i den löpande uppföljningen av verksamheten.

Vår intention är också att loggboken, tillsammans med enkätresultat och insamlade statistiska och ekonomiska uppgifter, skall ligga till grund för framtida forskning om vår verksamhet. Den öppna ungdomsverksamheten är som tidigare påpekats lite beforskad och en fortsatt och fördjupad kunskapsutveckling är därför nödvändig om vi skall kunna utforma verksamheten på bästa möjliga sätt. Som prioriterade områden ser vi här i ett första skede dels forskning kring den öppna ungdomsverksamheten som arena för icke formellt lärande, dels en fördjupad forskning kring sambandet mellan verksamhetens organisation/utformning och ungdomars möjlighet till reell delaktighet.

KEKS är idag den aktör inom fältet som har i särklass bäst underlag för en intressant och verkningsfull forskning och intresse finns redan från olika parter.

KEKS kommer därför att inbjuda intresserade universitets- och forskningsinstitutioner till diskussioner kring ett framtida samarbete.

Under arbetet med ”Inordnande eller Utvidgande...” har vi också kunnat konstatera att de roller och processer som verksamheterna utvecklat avseende ekonomiska beslut och ungdomars inflytande över dessa i hög grad kan påverka ungdomars möjlighet till och upplevelse av delaktighet i verksamheten. En flexibel ekonomi, direkt kopplad till de projekt och aktiviteter som ungdomar vill driva har här visat sig ge bäst resultat.

KEKS kommer därför att utarbeta en tydlig guide till en delaktighetsskapande ekonomihantering.

Kompetensutveckling har sedan starten 2005 varit den klart dominerande verksamheten i KEKS regi. På grundval av främst³⁰ de resultat vi sett i våra kvalitetsmätningar har vi genomfört en rad seminarier³¹, kurser och utbildningar³². Dessa har genomförts i såväl egen regi som med stöd av externa utbildare och har genomgående varit mycket uppskattade och lagt grunden för mycket av den utveckling vi ser idag. Detta är naturligtvis en verksamhet vi kommer att fortsätta med och i mån av behov

³⁰ 2006 genomfördes även en bred kompetenskartläggning av såväl personalens utbildningsbakgrund, som deras upplevelse av kompetens i olika arbetssituationer. Vi kartlade även önskemål om framtida utbildningsinsatser, deras innehåll och form.

³¹ Vi kallar våra seminarier utvecklingsforum, UF, och de har genomförts cirka tre till fyra gånger per termin. Ett UF per år brukar vara öppet även för externa deltagare. Sedan 2010 genomför vi också UF i Stockholmstrakten.

³² Se gärna vår verksamhetsrapport för 2008/09. Denna kan laddas ner från www.keks.nu

och möjlighet också utvidga. Tre iakttagelser vi gjort under senare tid medför dock att vi även här kommer att delvis ändra vår strategi.

Den första iakttagelsen rör hur vi tar till vara och vidareutvecklar nyvunnen kompetens. Vi vet alla att vanans och vardagens makt är stor och att detta lätt tar överhanden när nya kunskaper och metoder skall implementeras – det upplevs helt enkelt som lättare att ”göra som man alltid gjort”, eller så har man helt enkelt inte den tid och kraft som krävs för att ”göra nytt” och det man lärt faller då lätt i glömska. Det behövs därför ett fortlöpande stöd till dem som gått olika utbildningar för att de kunskaper och metoder man förvärvat skall kunna omsättas i praktisk verksamhet. KEKS har tidigare arbetat med vad vi kallar intressenätverk där personal med liknande arbetsuppgifter/intressen har kunnat träffas för att utbyta erfarenheter och vidareutveckla arbetet. Vissa av dessa har fungerat väl och också genererat nya och spännande verksamheter, medan andra har haft svårt att lyfta sig över ett allmänt meningsutbyte och efter en tid mer eller mindre ”somnat in”. Vad vi kunnat se är att de nätverk som har bäst förutsättningar för att fungera är de som utgått från och fokuserat på en gemensam arbetsmetod eller pedagogisk modell.

KEKS kommer därför i framtiden att främst bygga och stödja intressenätverk som har till syfte att stödja och utveckla arbetet med specifika arbetsmetoder och där personalen har en gemensam kunskapsbas att utgå från.

Den andra iakttagelsen rör avvägningen och relationen mellan generell och specifik kompetens. Många anställda efterfrågar enkla och tydliga metoder även när de problem man skall hantera är både komplicerade och komplexa. Samtidigt har man ibland svårt att ta till sig och applicera mer generella resonemang kring värderingar och förhållningssätt i det vardagliga arbetet. Vår utmaning ligger därför i att på ett än tydligare sätt koppla samman dessa båda perspektiv, den generella och den specifika kompetensen, till en fungerande helhet. Den väg vi sett fungera i detta arbete är att utgå från ”idébaserade metoder” och med dessa som bas ge stöd i diskussion och praktiskt handhavande.

KEKS kommer därför att i framtiden satsa på att stärka personalen i att arbeta med idébaserade metoder. I ett inledande skede kommer vi därför att intensifiera och utveckla arbetet med ELD³³ och Shields³⁴, såväl via genomförandet av kurser som via etablerandet av stödnätverk.

Den tredje iakttagelsen rör personalens förmåga att tillgodogöra sig genomförda kompetensutvecklingsinsatser och också omsätta dessa i konkret verksamhet. Vi har här kunnat konstatera att det finns relativt stora skillnader mellan olika personalkategorier. För vissa grupper har genomförda insatser medfört stora förändringar och lett till ett markant bättre arbete, beträffande andra grupper har det varit svårt att över huvud taget se några märkbara förändringar avseende vare sig kompetens eller det arbete som utförs. Dessa skillnader hänger naturligtvis samman med vilja och motivation, men framför allt kan vi se att de hänger samman med tidigare utbildning/förkunskaper och förmågan att reflektera kring och problematisera den verklighet där kunskapen skall praktiseras.

Många anställda saknar tyvärr den grundläggande utbildning/de förkunskaper som ger såväl studievana som en stabil kunskapsgrund och referensramar att koppla de nya kunskaperna till. De saknar antingen helt eftergymnasial utbildning eller har kanske genomgått en fritidsledarutbildning av tvek-

³³ ELD, Experience Learning Description, är en metod för att dokumentera och synliggöra icke formellt lärande framtagen av CIU, Centrum för Internationellt Ungdomsutbyte. För mer information se www.ciu.se.

³⁴ SHIELDS är en metod för att arbeta med mänskliga rättigheter, identitet, mångkultur och heder framtagen av ALMAeuropa. För mer information se www.almashields.org

sam kvalitet³⁵ där fokus legat mer på att själv praktiskt kunna ordna olika typer av fritidsaktiviteter än på socialpedagogik och förmågan att motivera och handleda ungdomar till personlig och social utveckling. För denna personal är fortfarande själva aktiviteten i fokus och man har svårt att inse nyttan med och ta till sig de kunskaper som krävs för att bedriva ett modernt ungdomsarbete i enlighet med denna vision.

Om det inte framgått tidigare så är det moderna fritidsledaryrket svårt och kräver utöver personlig mognad och professionell distans också en ett brett spektrum av kunskaper. Det går helt enkelt inte att arbeta tvärsektorielt utan tvärsektorielli kunskaper. För att kunna matcha de krav som de olika tidigare beskrivna politiska hemvisterna och uppdragen ställer krävs en kompetens som, med socialpedagogiken och folkhälsoperspektivet som bas även omfattar bland annat didaktik, utvecklings- och organisationspsykologi, samhällskunskap och insikt i hur olika kulturer växer fram och påverkar varandra. Det kräver även kunskap om övriga verksamheter som arbetar med ungdom och vilka lagar och villkor som styr deras verksamhet.

Sammantaget pekar detta tydligt på behovet av en akademisk disciplin med tydligt fokus på ungdomar, deras liv och uppväxtvillkor. I avsaknad av en sådan egen disciplin är det centralt att dagens fritidsledarkår blandas upp med personal med akademisk utbildning inom det sociala fältet, folkhälsa, kultur och/eller pedagogik. Vill vi ge adekvat stöd till ungdomars egen organisering, skapa sammanhangsförståelse och kunna arbeta med inflytandefrågor, förståelse för olika kulturella uttrycksformer, skapandets mekanismer med mera är detta en nödvändighet. Detta innebär inte att folkhögskoleutbildade fritidsledare inte fortfarande kommer att ha en plats i verksamheten utan bara att deras nuvarande dominans måste hävas till förmån för personal med akademisk bakgrund³⁶.

Vår erfarenhet är också att akademiskt utbildad personal generellt sett också har lättare att ta till sig och omsätta ny kompetens. Ingenting pekar heller på att den akademiska bakgrunden skulle göra dem mindre lämpade att arbeta i direktkontakt med ungdomar. (De som hävdar detta och att utbildningen därför måste vara mer ”praktisk” och ”hands on” skulle nog tveka att ta sina personliga problem till en folkhögskoleutbildad psykolog eller psykiatriker...)

Sammantaget med vad vi tidigare konstaterat angående vikten av att etablera personalgrupper med blandad kompetens och olika erfarenheter leder detta oss fram till några olika konstateranden och åtgärder:

KEKS medlemsförvaltningar kommer vid nyrekryteringar att tydligt eftersträva personal med akademisk utbildning för att på sikt få en mer blandad och till det samlade uppdraget bättre anpassad personalgrupp.

KEKS kommer att fortsätta samverka med intresserade fritidsledarskolor i syfte att ta fram en gemensam bild av den kompetens som krävs för att fungera som fritidsledare i öppen ungdomsverksamhet, samt genom föreläsningar och på andra sätt bidra till att stärka utbildningens kvalitet och kontakt med fältet.

KEKS kommer att vidareutveckla samverkan med universitet och högskolor för att på så sätt säkerställa möjligheten att attrahera och rekrytera akademiskt utbildad personal. Denna sam-

³⁵ Naturligtvis finns det personal med fritidsledarutbildning som gör ett alldeles utmärkt arbete. Fritidsledarutbildningarnas skiftande kvalitet, svårighet att rekrytera lämpliga studenter och ibland allt för lättvindiga examination gör dock att utbildningen i sig inte är någon garant för en tillräcklig kompetens.

³⁶ Det är visserligen sant att även folkhögskolornas fritidsledarutbildningar arbetar med dessa teman, tyvärr allt för sällan i den omfattning och med det djup och den forskningsanknytning som är nödvändig för ett fullt ut tillfredsställande resultat.

verkan kommer att ske dels via föreläsningar, dels via erbjudanden om praktikplatser och möjligheter till handledning vid uppsatsskrivning.

Ovanstående resonemang speglar, mer eller mindre uttalat, det krav vi menar måste ställas på en för många ”ny” fritidsledarroll. Som förhoppningsvis framgått kräver ett arbete i enlighet med vår vision att den gamla fixande fritidsledarrollen överges för en mer motiverande, stödjande och handlande dito. Precis som när det gäller begreppet fritidsgård kan då själva titeln fritidsledare upplevas som förlegad och i sig utgöra ett hinder för en ny och mer konstruktiv roll. Även i detta fall kan därför en ny och mer adekvat benämning/titel med mer fokus på ungdom och stöd/coaching än på ”fritid” och ”ledande” hjälpa till att bryta invanda tankemönster och förväntningar. Exempel på detta är till exempel ungdomscoach eller ungdomskonsulent. En sådan ny titel bör i så fall införas stegvis med utgångspunkt i faktiska förändringar av roller och uppdrag och kopplas till krav på akademisk utbildning eller i vissa fall fritidsledarutbildning kombinerat med lång och väl vitsordad anställning i motsvarande position.

Den enskilde anställdes mer generella kompetens behöver dock av olika skäl även kompletteras med olika former av organisationsgemensam spetskompetens om den samlade verksamheten skall möta aktuella krav och leva upp till vår vision.

Kravet på ungdomars aktiva delaktighet i kombination med pågående förändringar i samhället och ungdomskulturen har medfört att traditionella förströelseverksamheter i allt högre utsträckning fått ge vika för, eller kompletteras med, ett delvis nytt verksamhetsinnehåll. Tydligast syns detta i de allt vanligare satsningarna på olika typer av kulturaktiviteter och internationella projekt. Det viktigaste skälet till denna trend är att dessa verksamheter är utmärkta verktyg för att motivera och skapa delaktighet bland ungdomar samtidigt som de ungdomar som deltar också tydligt uttrycker att de stärkts och ”lärt för livet”.

För att kunna finansiera och driva denna typ av aktiviteter krävs dock ofta såväl ett brett kontaktnät som kunskaper att söka (och redovisa) externa projektmedel från bland annat EU. De små enskilda verksamheterna har ofta svårt att etablera och behålla denna typ av kompetens och behöver därför kontinuerligt och verksamhetsspecifikt stöd för att kunna komma igång med och hantera till exempel ett internationellt ungdomsutbyte. KEKS satsar redan i dag avsevärda resurser, bland annat i form av en halvtids EU-samordnare, på att ge detta stöd och har också etablerat goda relationer med flera olika samarbetspartners ute i Europa. Det faktiska behovet (och de möjligheter som finns) är dock långt större och de resurser vi idag satsar räcker därför långt ifrån till.

KEKS avser därför att satsa ytterligare resurser på att stärka verksamheternas möjligheter och förmåga att driva internationella projekt.

När det gäller olika former av kulturaktiviteter ser vi framför allt ett behov av ett vidgat kontaktnät och samverkan med andra aktörer. Vi menar bland annat att de satsningar som idag görs på ”skapande skola” borde ledas vidare till och kopplas samman med det kulturutövande som sker inom den öppna ungdomsverksamheten. På så sätt skulle dessa kultursatsningar få ett större inslag av eget skapande, vilket vi är övertygade om skulle gynna såväl våra ungdomar som realiserandet av de kulturpolitiska målen. Vi menar också att den nya modellen för fördelning av kulturmedel och de regionala satsningar som kommer att följa i dess spår på ett tydligare sätt än tidigare måste se de ungdomar som deltar i den öppna ungdomsverksamheten som en central målgrupp.

KEKS avser därför att initiera en dialog med centrala aktörer inom kulturfären för att med dem diskutera vår och den öppna ungdomsverksamhetens roll i det samlade arbetet med ungdomars kultur och eget skapande.

KEKS ser sammantaget satsningen på olika typer av kulturaktiviteter och internationella projekt som prioriterade områden, såväl avseende ekonomiska satsningar som avseende kompetens- och metodutveckling.

Det är dock varken effektivt eller tillräckligt att betrakta den här typen av spetskompetens som något som helt och hållet kan rymmas och underhållas inom ramen för den egna organisationen. KEKS arbetar därför sedan en tid tillbaka med att etablera en varaktig och stabil samverkan med ett antal externa partners med olika typer av spetskompetens, organisationer som samtidigt upplever sig ha nytta av en del av den kompetens som KEKS besitter kring bland annat ungdom, uppföljning och kompetensutveckling. Samverkan för breddad kompetens och ömsesidig nytta och nöje med andra ord och vi ser med tillförsikt och spänning fram emot vart detta kan leda. Våra dominerande samverkanspartners är idag (utan inbördes rangordning):

KulturUngdom, som är en ideell ungdomsförening som på uppdrag av västragötalandsregionen, VGR, arbetar med att stötta ungdomars eget kulturutövande. Tillsammans med KulturUngdom driver vi bland annat bloggen k-internationalt där vi informerar om ger stöd till internationella ungdomsprojekt, utbildningar, kurser, etc. (www.k-internationalt.blogspot.com) För mer information om KulturUngdom se: www.kulturungdom.se.

ALMAeuropa är en ideell förening som arbetar med mänskliga rättigheter, mångkultur och hedersproblematik. Med ALMAeuropa samarbetar vi kring metoden Shields som de tagit fram som verktyg för att diskutera mänskliga rättigheter och hedersförtryck. För mer information om ALMAeuropa och Shields se: www.almaeuropa.org och www.almashields.org.

Att som kommunala förvaltningar samarbeta med ideella föreningar ger såväl vidgade perspektiv som ökade möjligheter att driva gemensamma projekt och vi hoppas att i framtiden kunna etablera fler sådana konstellationer. Utöver dessa gemensamma samverkanspartners har naturligtvis de olika förvaltningarna lokala samverkanspartners som ibland kan tillföra idéer och kompetens även till övriga medlemmar.

Avslutningsvis är det viktigt att konstatera att KEKS nuvarande organisation inte är ”huggen i sten”. Vi har växt fram som ett nätverk mellan likställda parter och saknar såväl en strikt formaliserad organisation³⁷ som till exempel organisationsnummer. Detta har varit ett aktivt val eftersom vi sett förankring, flexibilitet, dialog och egen motivation som centrala för ett öppet och dynamiskt klimat, KEKS skall vara en möjlighet och inte ett krav.

För tillfället har den mest akuta tillväxten avstannad och vi befinner oss istället i en period av inre utveckling och konsolidering. Om växandet tar fart på nytt eller om våra villkor och behov förändras på annat sätt måste naturligtvis vår nuvarande organisationsform tas under omprövning. Vi får dock aldrig glömma att vi i grunden är en utvecklingsorganisation och att möjligheten till flexibilitet och nytänkande därför är centrala.

En anledning till en eventuell förändring av vår nuvarande organisationsform skulle kunna vara behovet av en mer stabil och långsiktig ekonomi. I dag är vår ekonomi baserad på medlemsavgifter och den har sedan, periodvis och i olika omfattning, kompletterats med olika typer av projektstöd från bland annat Ungdomsstyrelsen och Europeiska Socialfonden, ESF. I och med att medlemmarna varje år tar ställning till om de skall kvarstå i organisationen skapar detta, samtidigt med öppenheten och flexibiliteten, en ekonomisk osäkerhet och omöjliggör en mer långsiktig planering. Det ständiga

³⁷ Alla centrala beslut tas därför fortlöpande av KEKS styrgrupp där cheferna för alla ingående verksamheter sitter.

sökandet efter projektmedel tar också en hel del kraft från själva kärnverksamheten och leder dessutom, i de fall vi får sökta projekt, till att relativt mycket tid och arbete måste läggas på olika typer av extern redovisning. I kärva ekonomiska tider är det naturligtvis också ibland svårt att våga frigöra så mycket pengar som i realiteten krävs för att uppnå bästa möjliga resultat – att tänka i termer av investering när plånboken känns tom är visserligen klokt men sällan särskilt lätt.

Ett mer långsiktigt regionalt eller statligt basstöd hade därför naturligtvis varit önskvärt, inte för att ersätta medlemsavgifterna och ett visst projektsökande utan för att skapa möjligheter till bättre framförhållning och ett effektivare nyttjande av de resurser vi faktiskt har. Om ingen som läser detta kommer till oss så får väl vi ge oss ut på friarstråt...

Slutord

Den man älskar agar man är ett uttryck som, om det inte tas bokstavligt, kanske säger en del om varför denna vision ser ut som den gör. Vi vet att en bra öppen ungdomsverksamhet kan åstadkomma underverk och är fantastiskt rolig att arbeta med. Samtidigt ser vi att många verksamheter har svårt att ta sig dit. Man saknar på olika sätt och av olika skäl de förutsättningar som krävs. I bästa fall är man ändå på väg, men ofta sitter man kvar med en verksamhet som varken gagnar de ungdomar som besöker den eller är speciellt kul att arbeta i. Det är skillnaderna mellan vad som faktiskt är möjligt och den ibland krassa verkligheten som ibland kanske kan få oss att låta onödigt kritiska.

För vi är samtidigt övertygade om att såväl KEKS som organisation som flera av våra ingående verksamheter ligger i den öppna ungdomsverksamhetens absoluta frontlinje. På många av våra verksamheter sprudlar det av liv och drivs fantastisk verksamhet³⁸. Men skall vi ta oss vidare och skapa de förutsättningar som krävs för att den samlade verksamheten skall kunna leva upp till vår vision, då är självkritiken och de prioriteringar och vägval vi pekat på ett måste.

Vi hoppas att samma glädje som uppstår när personal och ungdomar möts och tillsammans utforskar en tidigare oprövad väg också skall prägla arbetet med denna vision. För ett arbete är det och DU kan bidra genom att delta i diskussionen och ge oss dina tankar och idéer om hur vi skall ta oss vidare tillsammans.

Känner du doften?

³⁸ Läs till exempel om Poppelgården och fritidsgården Eken i Inordnande eller Utvidgande...

Bilagor

Medlemmar och Organisation

KEKS medlemsförvaltningar är:

- Eskilstuna, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Göteborg,
 - Sdf Angered
 - Sdf Askim/Frölunda/Högsbo
 - Sdf Västra Göteborg
 - Sdf Västra Hissingen
- Huddinge, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Kungsbacka, Fritidsförvaltningen
- Kungälv kommun
- Malmö, Sdf Fosie
- Mölndal, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Partille, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Stenungsund, Fritidsförvaltningen
- Stockholm, Sdf Rinkeby-Kista
- Södertälje, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Tjörn, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Trollhättan, Kultur och fritidsförvaltningen
- Öckerö, Kultur och Fritidsförvaltningen
- Ungdomskooperativet Fjället, Angered, Göteborg

Samtliga har plats i KEKS styrgrupp där beslut om medlemsavgifter, ekonomi och verksamhet fattas.

KEKS grundbudget uppgick 2010 till ca 1,2 mkr. I de gemensamma resurserna ingår en heltids arbetande ordförande, en halvtids EU-samordnare, en web-ansvarig på 20 %, resurser för enkätbearbetning samt kompetensutvecklingskostnader.

All verksamhet i form av seminarier, kurser, handledning, loggbok etc är avgiftsfria för medlemmarna.

KEKS idéplattform

Denna idéplattform syftar till att tydliggöra de principer, normer och värden som sammantagna formar grunden för en god öppen ungdomsverksamhet. Detta dokument är inte att betrakta som den måttstock som formar kraven för medlemskap i KEKS, utan skall istället ses som den gemensamma plattform som det är medlemmarnas uppgift att hjälpa varandra att bygga.

Bakgrund

Dagens urbaniserade och segregerade samhälle saknar i stort sett helt offentliga arenor där människor kan mötas oberoende av bakgrund, intressen, aktiviteter eller andra uttalade syften. Denna samhällsbrist drabbar alla men är extra allvarlig för ungdomar eftersom dessa, för sin utveckling till socialt kompetenta vuxna, behöver utforska och träna sig själva som sociala varelser utanför den egna familjen och fria från skolans begränsningar.

Den öppna ungdomsverksamheten är därför en, i sig, viktig del i det öppna samhället och måste ges möjligheten att fungera och utvecklas i sin egen rätt.

Den öppna ungdomsverksamheten har som övergripande mål:

att brukarnas grundläggande sociala behov tillfredsställs. Till dessa behov hör upplevelsen av sammanhang, gemenskap och möjligheten att påverka. Verksamheten kan dock aldrig tillfredsställa dessa behov åt brukarna.

Den öppna ungdomsverksamhetens roll är därför att:

- i kontinuerlig dialog med uppdragsgivare, medborgare och brukare kartlägga vilka verksamheter och aktiviteter som väcker målgruppens engagemang och intresse.
- etablera de praktiska förutsättningar, i form av organisation, lokaler, material, information etc, som måste vara uppfyllda för att de sociala behoven skall kunna tillfredsställas inom ramen för de verksamheter/aktiviteter som bedrivs.
- via stöd, vägledning och motiverande åtgärder göra det möjligt för brukarna att tillfredsställa sina behov.

Den öppna ungdomsverksamhetens utgångspunkt är:

att det är individens egna erfarenheter och kunskaper, i kombination med viljan att vara subjekt i sitt eget liv, som måste ligga till grund för mänsklig utveckling och ett gott liv. Eventuella destruktiva beteenden och andra symptom på missförhållanden bör därför inte tas som utgångspunkt för den öppna ungdomsverksamhetens agerande. Bara genom att bejaka det friska och positiva kan en verksamhet som bygger på frivillighet åstadkomma varaktig förändring och nå sina mål.

Den öppna ungdomsverksamhetens förhållningssätt kan utifrån detta beskrivas som främjande. Detta förhållningssätt har med säkerhet en förebyggande effekt.

Den öppna ungdomsverksamheten bör, för att kunna nå sina mål, karakteriseras av att den är:

Frivillig; brukarna deltar för att de själva vill, inte inom ramen för någon social eller utbildningsmässig åtgärd.

Öppen; det krävs inga speciella förutsättningar eller färdigheter för att kunna delta. Brukarna väljer själva vilken relation de skall ha till verksamheten; om de vill komma regelbundet eller sporadiskt, om de vill ingå i någon grupp eller inte.

Processtyrd; verksamhetens mål och metod är överordnat dess sakinhåll. Det centrala är inte vad man gör utan hur man organiserar verksamheten och de sociala behov detta tillfredsställer.

Trygg; social utveckling förutsätter en grundläggande trygghet. Inga typer av rasism, sexism, homofobi eller andra uttryck för bristande respekt för individens integritet och grundläggande mänskliga rättigheter accepteras. Detta oavsett om förtrycket accepteras av den utsatte eller ej. Trygghet kräver också en miljö helt fri från våld, alkohol och droger.

Den öppna ungdomsverksamheten bör också erbjuda sina brukare möjligheter till lokaler som fritt kan utformas och disponeras utifrån verksamhetens aktuella behov och tydligt reglerade former för möjlighet till inflytande och delaktighet.

Den öppna ungdomsverksamhetens grundläggande metod är:

utifrån ovanstående att verka för att det kring brukarnas intressen och aktiviteter växer fram sociala sammanhang

- där besökaren får stöd att bli den främsta resursen i sitt eget liv.
- där brukarnas egna erfarenheter och kunskaper blir verktyg för utveckling.
- där ett gemensamt utforskande och reflekterande ersätter färdiga svar.
- som visar på möjligheter och föder vilja att nå dem.

Den öppna ungdomsverksamhetens fokus på sociala sammanhang, i kombination med ett främjande förhållningssätt, innebär också att man primärt arbetar med grupper och inte med individuellt behandlingsarbete.

Den öppna ungdomsverksamhetens målgrupp

Människans grundläggande behov är i hög utsträckning desamma oavsett ålder. De medel, metoder och sammanhang där de kan tillfredsställas varierar dock. Det krävs därför olika ”verktyg” för att, på frivillighetens grund, tillfredsställa dessa behov hos en 12-, en 18-, eller en 48-åring. Av dessa, likväl som av ekonomiska och lokalmässiga, skäl kan det därför vara svårt att få flera olika grupper att ta samma arena i besittning samtidigt. Den öppna ungdomsverksamhetens målgrupp måste därför bestämmas lokalt. Social utveckling förutsätter dock ett levande umgänge över generationsgränserna och det är därför den öppna ungdomsverksamhetens uppdrag att, i mån av möjlighet, verka för detta. Oavsett vilken bör målgruppen, och den konkreta innebörden av eventuella prioriteringar inom denna, vara klart och tydligt preciserad.

Den öppna ungdomsverksamhetens medel

Personalens kompetens är en avgörande faktor för i vilken utsträckning den öppna ungdomsverksamheten kommer att nå sina mål. Precis som lokaler, material och övriga resurser är dock personalen att betrakta som medel för att nå uppsatta mål. Personalens centrala roll i en flexibel och behovsstyrd verksamhet gör dock att en av KEKS centrala uppgifter är att bidra till en kompetensutveckling anpassad till denna grundsyn och de krav den ställer.

Den öppna ungdomsverksamhetens kvalitet

Bara genom att mäta i vad mån man tillfredsställer brukarnas behov och genom att sätta detta i relation till nyttjade resurser kan man utveckla verksamheten och mäta dess kvalitet.

Mål för den öppna ungdomsverksamheten i Lärjedalen

Den öppna ungdomsverksamheten i Lärjedalen utgår i sin verksamhet från FNs barnkonvention och skall främja ungdomars hälsa och personliga utveckling. Verksamheten bygger på frivillighet¹ och är den arena för lärande där besökarnas egna erfarenheter, kunskaper och intressen tas till vara på ett sådant sätt att de upplever engagemang, meningsfullhet och framtidstro. Verksamheten skall, genom att stimulera till reflektion och kritiskt tänkande, bidra till att ungdomar upplever tillvaron som begriplig och hanterbar samt till att de utvecklar kunskaper och färdigheter för att hantera sina framtida liv som individer och samhällsmedborgare.

Den öppna ungdomsverksamheten i Lärjedalen samverkar utifrån dessa mål och ungdomars sociala behov aktivt med andra² i stadsdelen.

För att kunna fullgöra denna roll har verksamheten följande mål:

MÅLGRUPP

Verksamheten välkomnar alla ungdomar i åldern 13 till 20 år.

Verksamheten skall särskilt söka nå och stödja de ungdomar som behöver extra stöd för att kunna uppleva en positiv och aktiv fritid enligt ingressen och inriktningsmålen nedan och/eller som lever i en socialt utsatt situation.

INRIKTNINGSMÅL³

Den öppna ungdomsverksamheten är den arena där ungdomar får möjlighet och stöd att tillfredsställa sina behov av att:

► Uppleva trygghet.

Med detta avses upplevelsen av att man inte är vare sig fysiskt eller psykiskt hotad och att man har tillgång till skydd vid behov.

Trygghet är både en förutsättning för tillfredsställandet av övriga sociala behov och den känsla man har när dessa är tillfredsställda.

► Uppleva egen identitet.

Med detta avses upplevelsen av att man är en av sig själv och omvärlden respekterad unik individ.

► Uppleva positiv förväntan.

Med detta avses upplevelsen av att andra väntar sig något, i deras ögon, gott av en.

► Uttrycka sig.

Med detta avses att formulera sina känslor, tankar och åsikter i det vardagliga samtalet, i bild, musik etc.

► Prova olika roller.

Med detta avses att inta nya positioner och förhållningssätt, såväl formellt som i det sociala samspelet.

► Uppleva att man tillhör en gemenskap.

Med detta avses upplevelsen av att tillhöra ett sammanhang med gemensamma normer och förhållningssätt, präglad av kontinuitet och ömsesidigt förtroende. Tillhörigheten visar sig i att man upplever sig vara välkommen och behövd.

► **Uppleva möjlighet att påverka.**

Med detta avses upplevelsen att man kan påverka sig själv, sina villkor och sin omgivning nu och inför framtiden.

Påverkan kan ske via delaktighet; att man är med och genomför något, och via inflytande; att man är med och beslutar om något.

Påverkan förutsätter att man ser valmöjligheter och att man kan vara med och sätta dagordningen i det sammanhang man befinner sig.

► **Uppleva ansvar.**

Med detta avses upplevelsen av att ha förtroende och mandat att ta ansvar för sitt eget beteende och för gemensamma angelägenheter och att man ser och tar konsekvenserna av sitt eget handlande.

► **Uppleva rättvisa.**

Med detta avses upplevelsen av att bemötande och resursfördelning sker på saklig grund. Att uppleva att varken man själv eller andra blir diskriminerade på grund av kön, etnisk bakgrund eller andra orsaker.

EFFEKTMÅL⁴

De olika effektmålen utgör delar i en helhet, en samlad målbild. Det är genom att följa upp dessa olika delar och väga samman resultaten som verksamhetens samlade kvalitet kan bedömas och utvecklas.

Målgrupp

Verksamhetens besökargrupp skall

- Återspegla ungdomsgruppen i upptagningsområdet
- Ha jämn könsfördelning
- Ha proportionerlig etnisk fördelning⁵
- Ha en jämn åldersspridning (avseende åk 7 till 1, därefter avtrappning)

Verksamheten skall dessutom

- Ha regelbundna besökare
- Nå dem som lever i en socialt utsatt situation⁶
- Nå dem som behöver extra stöd för att uppleva en positiv och aktiv fritid

Trygghet

Verksamheten skall utgöra en fysiskt och socialt trygg miljö.

Trivsel & Miljö

Verksamheten skall ha en trivsamt och funktionell miljö.

- Ändamålsenliga lokaler
- Fungerande utrustning

Utbud & Tillgänglighet

Verksamheten skall ha ett attraktivt utbud och optimal tillgänglighet.

- Attraktivt utbud
- Besökaranpassat öppethållande
- Tillgänglig och engagerad personal

Sociala behov

Verksamheten skall tillfredsställa besökarnas behov enligt inriktningsmålen ovan.

Resursutnyttjande/Effektivitet

Verksamheten skall nyttja givna resurser så effektivt som möjligt⁷.

- Lägsta möjliga kostnad/besök
- Lägsta möjliga kostnad/öppettimme
- Lägsta möjliga kostnad/verksamhetstimme
- Högsta möjliga lokalutnyttjandegrad
- Mesta möjliga intäkter i andel av budget

Volym

Verksamheten skall ha största möjliga⁸ omfattning inom givna ramar.

- Så stor andel individer i målgrupp som möjligt
- Så stort antal besök som möjligt per öppettimme

PRODUKTIONSMÅL⁹

- Produktionsmål verksamhet¹⁰.
- Produktionsmål avseende speciella åtgärder eller inom projekt och annan tidsbunden verksamhet¹¹.
- Produktionsmål avseende villkor och förutsättningar¹².

Noter

¹ Öppen ungdomsverksamhet kännetecknas av att den är:

Frivillig – man deltar för att man själv vill och inte inom ramen för t ex skolplikten eller som ett led i en åtgärd inom socialtjänsten.

Öppen – det krävs inga förkunskaper för att delta och man väljer själv vilken relation man har till verksamheten (hur ofta man kommer, om man är med i någon grupp etc.). (Detta hindrar inte att man kan komma överens om att ingå i t ex en grupp med fasta tider och rutiner.)

Processtyrd – verksamhetens mål och metod är överordnat dess sakinhåll. Det centrala är inte vad man gör utan hur man organiserar verksamheten och de sociala behov detta tillfredsställer.

Trygg – social utveckling förutsätter en grundläggande trygghet. Inga typer av rasism, sexism, homofobi eller andra uttryck för bristande respekt för individens integritet och grundläggande mänskliga rättigheter accepteras. Detta oavsett om förtrycket accepteras av den utsatte eller ej. Trygghet kräver också en miljö helt fri från våld, alkohol och droger.

² Såsom boende, föreningar och andra förvaltningar.

³ Inriktningsmålen är de övergripande och långsiktiga mål som verksamheten ständigt måste sträva mot, som ger den dess mening och syfte, men som aldrig fullt ut kan nås.

⁴ Effektmålen består av de faktorer som tillsammans skapar grunden för att den samlade verksamheten

skall kunna bedrivas på ett sådant sätt att den närmar sig inriktningsmålen på effektivast möjliga sätt. Effektmålen är samtliga mätbara och graden av måluppfyllelse redovisas i form av relations- / nyckeltal per såväl effektmål som avseende den samlade verksamheten. I dessa tal vägs såväl kvalitativa faktorer i form av t ex besökarupplevelse, som kvantitativa faktorer som t ex antal besök in.

⁵ Proportionerlig i relation till motsvarande andel inom verksamhetens geografiska upptagningsområde.

⁶ Ungdomar som blivit gripna av polis, är i kontakt med socialtjänst, lever under patriarkalt förtryck, är trångbodda eller inte har godkänt i kärnämnen.

⁷ Med "möjligt" avses de resurser som krävs för att tillfredsställa de sociala behoven hos målgruppen.

⁸ Se not 7

⁹ Produktionsmål är de konkreta och mätbara/verifierbara resultat och åtgärder verksamheten avser att prestera under det kommande året.

¹⁰ Under denna rubrik beskrivs vilka uppmätta värden och/eller samlade nyckeltal man avser att förbättra under kommande år. Produktionsmål förutsätter en första mätning och kan alltså inte formuleras "år 1".

Exempel på produktionsmål är: Vi skall öka andelen tjejer med 10 procentenheter. Vi skall öka nyckeltalet för "Resursutnyttjande och effektivitet" från 1,2 till 1,4.

Dessa mål kan sättas upp för såväl verksamheten/avdelningen som helhet som för enskilda områden eller fritidsgårdar.

¹¹ Under denna rubrik beskrivs mål av typen "Vi skall bli miljödiplomerade under 2002" eller "Vi skall satsa på ungdomsutbyte med en grupp ungdomar i Lettland", dvs. verksamheter vars resultat i form av förändrade nyckeltal är omöjliga att särskilja/mäta i relation till annan verksamhet, men som ändå har sådan omfattning/betydelse att de bör lyftas fram i verksamhetsplanen.

¹² Under denna rubrik beskrivs åtgärder som planeras för att skapa bättre fysiska, personella eller andra förutsättningar för att inriktnings- och effektmålen skall kunna nås. Exempel på detta är olika större investeringar eller satsningar på kompetensutveckling.

KEKS kvalitetssäkringssystem

KEKS definierar kvalitet som ”graden av måluppfyllelse”; ju bättre vi är på att nå våra mål, desto högre kvalitet. Samtliga KEKS medlemsförvaltningar har som övergripande mål att verksamheten skall vara ”den arena där ungdomar får möjlighet och stöd att tillfredsställa sina sociala behov”. Till dessa sociala behov hör bland annat att uppleva trygghet, gemenskap, möjlighet att påverka sig själv och sin omgivning och att man kan och får ta ansvar. Sammantaget syftar verksamheten till en personlig och social utveckling där individen ses och stöds att vara den främsta resursen i sin egen utveckling.

KEKS kvalitetssäkringssystem består utifrån ovanstående av:

- En årlig enkät till de ungdomar som besöker KEKS verksamheter. Enkäten består av två delar; en som innehåller frågor om svarandes person (ålder/kön/bakgrund/ föreningsmedverkan etc) och en som innehåller frågor kring verksamhetens förmåga att tillfredsställa deras sociala behov (frågor om trygghet, delaktighet, stöd till ansvarstagande etc) 2010 besvarades enkäten av ca 3500 ungdomar på 79 verksamhetsställen.
- Statistik och ekonomiska data kring antal besök, antal öppettimmar, personalkostnader etc. från alla i KEKS ingående verksamheter.
- En digital loggbok där all verksamhet, såväl grupper som öppen verksamhet, dokumenteras via såväl statistiska uppgifter som skriftliga reflektioner/kommentarer. Loggboken innehåller också en del för planering och uppföljning av löpande verksamheter och projekt.

I samband med varje årsskifte sammanställs sedan enkätsvar och kvantitativa tal till nyckeltal för respektive verksamhet och förvaltning där dessa kan se utveckling såväl över tid som i relation till andra verksamheter. Resultatet redovisas per fråga/variabel under sju olika målområden; Målgrupp, Trygghet, Trivsel och miljö, Utbud och tillgänglighet, Sociala behov, Resursutnyttjande och effektivitet samt Volym.

Utifrån en analys av sina resultat (där dessa också kan brytas ner på kön, ålder, bakgrund etc.) sätter verksamheterna sedan mätbara mål för det kommande året, mål som de efter nästa mätning kan se i vilken utsträckning de faktiskt nått. Exempel på sådana mål kan till exempel vara ”Vi skall öka andelen flickor i besökargruppen till 40 %” eller ”Vi skall öka delaktigheten bland ungdomar med utomnordisk bakgrund till 60%”.

Som en central del i detta arbete ingår också att återkoppla resultaten i enkäten till brukarna och på så sätt göra dem delaktiga i utvecklingen av verksamheten. En speciell resultatpresentation avsedd för ungdomar tas därför fram varje år och det ingår som ett obligatoriskt moment i den analys- och arbetsmanual som kopplats till nyckeltalen att denna genomförs.

För att säkerställa att detta genomförs och för att ta fram exempel på framgångsrika metoder i detta arbete genomförs också uppföljningsenkäter till verksamheterna där dessa får redogöra för hur de arbetat med dialogen kring resultatet; vilka metoder de använt, hur väl man nått ut och vilka resultat detta gett i form av nya mål och aktiviteter.

I de fall där resultatet av olika anledningar är svårtolkbart eller där man upplever att man behöver mer kunskap eller ökad förståelse, genomförs också olika typer av fördjupade studier i form av till exempel fokusgrupper. (Se t ex rapporten ”Tjej 2009” om tjejs syn på sin egen psykosociala situation och vilka åtgärder de efterlyser.)

Certifiering

Som krav för certifiering föreslås gälla att:

- Verksamheten genomför brukarenkäten och har minst 75 % svarsfrekvens.
- Minst 75 % av brukarna skall uppleva sig och vara delaktiga i verksamheten.
- Ungdomar skall ha ett tydligt dokumenterat och löpande inflytande över centrala delar av verksamhetens ekonomi.
- Ungdomar skall aktivt medverka i arbetet med att diskutera och vidta åtgärder utifrån verksamhetens resultat. Detta arbete skall dokumenteras.
- Verksamheten (planering, genomförande och uppföljning) skall finnas tydligt dokumenterad i Loggboken.
- Verksamheten skall arbeta aktivt med att synliggöra och dokumentera icke formellt lärande och minst 20 % av brukarna skall varje år ha ELD-ats eller fått Youthpass.
- Tydlig information om verksamhetens mål samt brukarnas möjligheter, rättigheter och skyldigheter skall finnas anslagen och aktivt spridas bland brukare och i upptagningsområdet.
- Verksamheten måste, i samverkan med målgruppen och med hjälp av MR-rond eller annan dokumenterad metod, driva ett aktivt jämställdhetsarbete.
- I brukargruppen måste ingå minst 40 % av det underrepresenterade könet.
- Kostnaden per verksamhetstimme och brukare skall vara skälig och inte överstiga genomsnittet inom KEKS.

Detta är mycket högt ställda krav som endast ett fåtal verksamheter inledningsvis kommer att kunna leva upp till.

Några lokala exempel

”Show me the money” är en modell för att arbeta med ungdomars direkta inflytande över ekonomi och verksamhet som sedan några år tillämpas bland fritidsgårdarna i Mölndals stad. Verksamheten har varit mycket framgångsrik och starkt bidragit till att Mölndal ligger i topp vad avser delaktighet i KEKS årliga kvalitetsmätning.

För mer information, kontakta: Linda Bolander, linda.bolander@molndal.se

Bunkern är en musik-, film- och kulturverksamhet i sdf Västra Göteborg. Verksamheten har växt fram och formats utifrån ungdomars behov och med deras aktiva medverkan i alla delar av arbetet. Bunkerns verksamhet har lyfts som ett mycket bra exempel på delaktighetsarbete i skriften ”Att bli tagen på allvar” och var en starkt bidragande orsak till att sdf Älvsborg 2008 fick kvalitetsutmärkelsen ”Årets KEKSomanien”.

För mer information, kontakta: Lotta Johansson, lotta.johansson@alvsborg.goteborg.se

Kungsbacka har som en del i en omfattande utvecklingsprocess lämnat den traditionella fritidsgården med fasta öppettider och aktiviteter och istället övergått till en mer områdes- och projektstyrd verksamhet. Denna förändring är fortfarande ganska ny, men vi kan redan se flera spännande och positiva effekter.

För mer information, kontakta: Stefan Löfmark, stefan.lofmark@kungsbacka.se

Vill ni ha fler exempel på nya och spännande sätt att organisera såväl den öppna ungdomsverksamheten i stort som olika typer av verksamheter och aktiviteter? Vi svarar mer än gärna på frågor och hjälper självklart till att ordna studiebesök.

Kontakta: Jonas Agdur, jonas.agdur@molndal.se

Sagt om KEKS som organisation

*Ungdomspolitik som regional angelägenhet,
Scenarier för bärande strukturer*
Björn Trägårdh och Christian Jensen

Skriften är en utvärdering av Ungdomsstyrelsens satsning på sju pilotregioner i syfte att stödja utvecklingen av ungdomsverksamheten. KEKS var en av dessa pilotregioner.

Författarna är organisationsforskare och verksamma vid Företagsekonomiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

FoU i Väst/GR 2010, isbn 978-91-89558-65-6

”De som verkar ha kommit längst i den regionala samordningen av ungdomsarbetet verkar dock kännetecknas av främjande ambitioner, såsom Kalmar län och KEKS.” sid 57

”Av de studerade pilotregionerna var KEKS det enda exemplet på konceptstyrd specialisering samordnad i nätverk, där idén kommit före strukturen. Nästan alla de andra fokuserade på strukturfrågan först, det vill säga mellankommunal samverkan som samordnades i länets kommun- eller regionförbund. (...) Men till skillnad från KEKS fanns inget gemensamt koncept att samordna sig och samverka kring. Pilotregionsatsningen visade att samordning utifrån gemensam geografisk-administrativ enhet inte var en tillräckligt stark samordnande princip.” sid 68

”Frivilligheten har inom ramen för pilotsatsningen också varit föremål för mer systematisk organisering, nämligen i KEKS-satsningen som inriktar sig mot öppen ungdomsverksamhet. KEKS tjänar här som ett exempel, det mest konsekventa exemplet på en mellankommunal aktör med ambition att systematiskt kompetens- och kvalitetsutveckla medlemmarnas – kommuners och stadsdelars – ungdomsverksamheter.” sid 88

”Flera av landets kommuner är små och verksamheter på den fria tidens arena är inte lagreglerade. Man har därför av flera skäl bristande möjligheter att på egen hand bedriva utvecklingsarbete kring främjande och förebyggande ungdomsarbete. Det är möjligt, men på kort sikt kanske inte troligt, att kommunerna inom en region samlas kring ett och samma koncept för fritidsverksamheten riktad mot ungdomar – att uppfinna och enas kring ett sådant hjul tar tid. KEKS har redan utvecklat ett sådant koncept och skulle kunna bli föremål för vad vi i andra sammanhang kallar franchising.” sid 89

Källor

Resolution of the council and of the representatives of the governments of the member states, meeting within the council, on youth work council of the european union, 3046th education, youth, culture and sport

Council meeting, brussels, 18 and 19 november 2010

Inordnande eller utvidgande – om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar

Andersson, Agdur, Lindberg och Forkby 2010

Keks och FoU i väst/GR, ISBN 91-89558 63-4

Systematiskt kvalitetsarbete i öppen ungdomsverksamhet

Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:10

Revision av 10 fritidsgårdar

Stockholms Stads revisionskontor, revisionsrapport januari 1994 nr 3, dnr 420/7-94

Professionella ungdomsledare – kompetensbehov och utbildningssituation

Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:4

Verksamhet utan avsikt

Gunnarsson m fl, Svenska kommunförbundet 2002, ISBN 91-7289-134-3

Unstructured youth recreation center participation and antisocial behaviour development

Mahoney, J. L. m fl 2004 International Journal of Behavioral Development, 28(6), 553-560

Hälsans mysterium

Antonovsky, 1991, Natur och Kultur, ISBN 13 97 891 271 102 74

Fritidsgården – dess besökare och framtid

Blomdahl och Claeson 1989, Fritid Stockholm, ISBN 91-86768-20-4

Att utvärdera fritidsgårdsverksamhet

Ulf Blomdahl, Fritid Stockholm, forskningsenheten

Framgångens hemlighet – att utvärdera måluppfyllelse, effekter, effektivitet och genomförande

Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:2

Plats att landa – om ungas mötesplatser

Ungdomsstyrelsen och SKL 2009, ISBN 978-91-7164-453-4

Främjande pedagogik – perspektiv och läroprocesser i ungdomsarbetet

Forkby, Johansson och Liljeholm Hansson, FoU i Väst/GR, rapport 4:2008, ISBN 978-91-89558-52-6

Från snack till verkstad – förebyggande utvecklingsarbete med ungdomar

Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:6

Arenor för alla – en studie om ungas kultur- och fritidsvanor

Ungdomsstyrelsens skrifter 2005:1

Att bli tagen på allvar – exempel på barns och ungas inflytande

Eliasson 2010, Tryggare och Mänskligare Göteborg

Delaktighet – på barns villkor?

Nordenfors 2010, Tryggare och Mänskligare Göteborg

Fokus 10 – en analys av ungas inflytande

Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:10

KEKS

kvalitet och kompetens i samverkan